

3—4. századi temető és 4—5. századi település Szeged-Algyőn

KÖHEGYI MIHÁLY—VÖRÖS GABRIELLA

(Baja, Türr István Múzeum — Szentés, Koszta József Múzeum)

1973 áprilisa és 1976 júniusa között Kürti Béla, a Móra Ferenc Múzeum munkatársa Algyő határában leletmentő ásatást végzett.¹ A területen honfoglaláskori sírok mellett egy szarmata temető részlete (9 sír), valamint egy település különböző objektumai (ház, kemence, füstölő, gödrök) is előkerültek. Feldolgozásunk célja a szarmata régészeti jelenségek és leletek bemutatása és értékelése.²

A lelőhely a 47. számú közút Szeged és Algyő közti szakaszától keletre, egy természetes, bár környezetéből alig kiemelkedő dombhát délkeleti oldalán fekszik. A dombhát délnyugati oldalán futó jelenlegi kis csatorna egykor természetes ér lehetett, nagyobb esőzések után a felgyülemllett víz ma is jól kirajzolja az érmeder nyomvonalát. A dombhát keleti oldalától a felszín egyenletesen lejt egészen a Tisza ártér nyugati szélét jelentő magaspartig. A szántóföldként hasznosított területet alig 30—40 cm humusz borítja, az altalaj agyag.³ (1. kép) A szarmata telepnek és temetőnek csupán egy része került feltárássra. A térképen jól látszik, hogy dél és nyugat felé biztosan van folytatásuk. (2. kép) A temető fiatalabb a telepnel, a területük részben fedi egymást.

A temető sírjainak leírása

2. sír (3. kép) A sír déli végét csőfektetéshez mélyített mesterséges árok vágta át. Foltja — 70 cm-en jelentkezett. Gödre lekerekített sarkú, téglalap alakú, szabályos formájú. Méretei: 235×114 cm, mélysége — 56 cm. Tájolása: (a sírgödör tengelye) DK—ÉNy 150°—330°. Bontás közben a sírgödörön belül — 40 cm-en egy újabb elszíneződést figyeltünk meg, mérete: 187×57 cm volt. E belső folt a koporsót jelentette: a metszetek alapján egyetlen farönkből kialakított, egyenesre levágott végű volt. (4. kép) A sírban felnőtt (30—40 év közötti)⁴ nő feldúlt csontvázát bontottuk ki. A csontok helyzete arra utal, hogy a sírablók a koporsón belül bolygatták meg a csontvázat, mert egyetlen csont sem került a koporsó vonalán kívülre. Néhány eredeti helyzetben maradt csont alapján (alsó állkapocs, az egyik lapocka, néhány borda és csigolya) egyértelmű, hogy a váz tájolása DK—ÉNy-i irányú volt.

¹ KÜRTI BÉLA 1974. 67.; Uő. 1975. 86., Uő. 1976. 59. Uő. 1977. 38. Uő. 1987. 75—76.

² Köszönetet mondunk Kürti Bélának a szarmata leletanyag közlésének átadásáért. A leletek a MFM-ban, a 80.1.1.-ltsz-on találhatóak.

³ KÜRTI BÉLA 1978/79. 323, 325.

⁴ Antropológiai feldolgozás mindezidáig nem történt. A csontok teljes szétkorhadása, illetve a nagyfokú bolygatás miatt a nemet a mellékletek alapján adjuk meg.

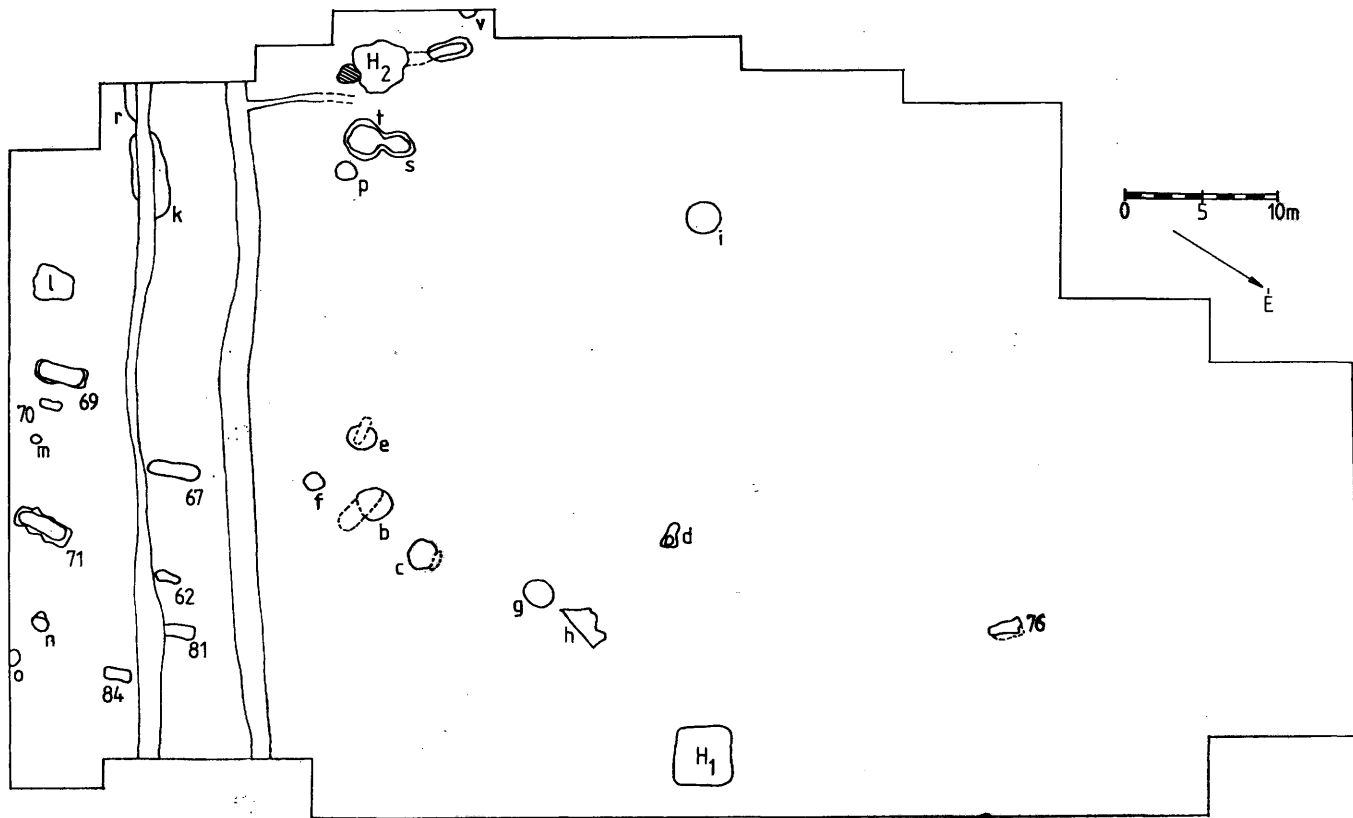
Leletek:

1. Feltekereselt végű, hurkos-kampós ezüst fülbevaló töredéke a sírt metsző árok oldaláról, az állakapocs környékéről. h.=1,6 cm (I. t. 1.) Ltsz.: 80.1.1.
2. Vékony bronzhuzalból hajlított alsóhurkolású fibula rugójának és kengyelének töredéke. h.=1,0 cm, sz.=0,8 cm (I. t. 2.) Ltsz.: 80.1.2.

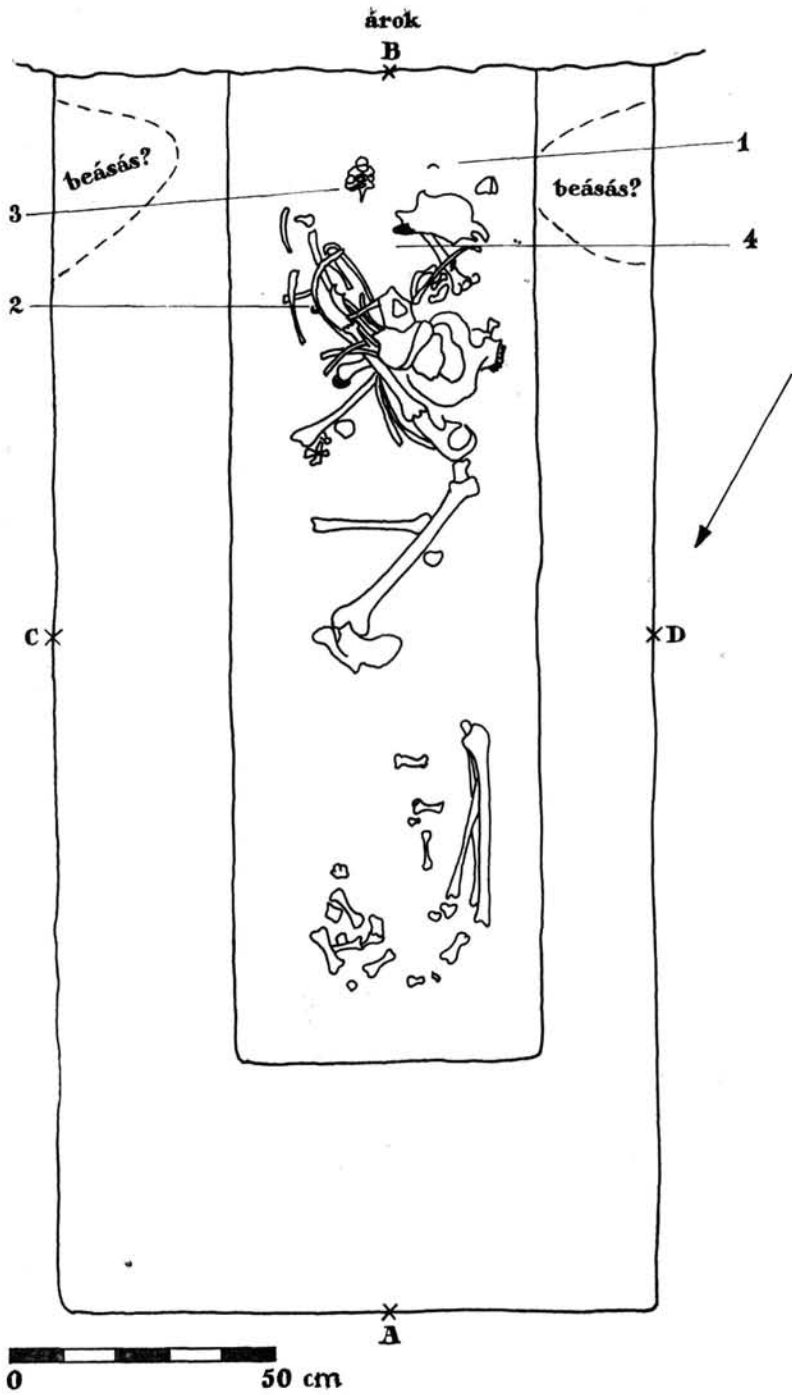

1. kép. Az 1783—1784-ben készült II. József-féle I. katonai felvétel részlete, a lelőhely megjelölésével.
(Hű hasonmás)

3. Erősen korrodálódott vastöredékek a sír különböző részéből. Kettő hengeres alakú, a harmadik inkább lapos, szabálytalan formájú. h.=2,3 cm, 2,0 cm, 1,9 cm (I. t. 3—5) Ltsz.: 80.1.3—4.
4. Az egyik lapockán a 2. számúval megegyező típusú bronz fibula került elő, erősen korrodált állapotban. Restaurálás közben megsemmisült.

2. kép. A telep és a temető térképe

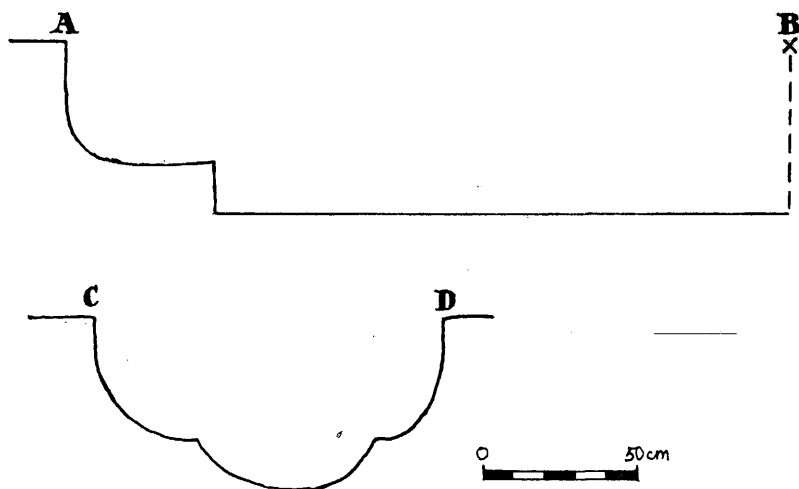

3. kép. A 2. sír rajza

62. sír (5. kép) A sír gödre erősen lekerekített sarkú, téglalap alakú. Méretei: 157×45 cm, mélysége – 13 cm. Tájolása: DK—ÉNy 166° — 346° . A sírban háton fekvő, 2—3 év körüli leánygyermek bolygatatlan csontváza feküdt. A koponya a bal oldalán feküdt, a föld súlya teljesen szétnyomta, a karok a törzs mellett párhuzamosan, a lábak nyújtottan helyezkednek el.

Leletek:

1. A bal kulcscsonton tűszerkezetével felfelé ezüst dobozfibula feküdt. A fibula alsólapját jó megtartású bronzlemezből alakították ki, közepén 0,2 cm átmérőjű lyuk van. A felső lap vékony ezüst lemez, közepe ennek is átlyukasztott. A lyuk helyén eredetileg valamilyen betét volt. Egész felületét, körkörös sávokban préselt minta díszíti: függőleges vonalak, alatta két kettős gyöngysor vonal között cikk-cakk díszítés. A két lap egymáshoz való viszonyát, azt hogy miképpen kapcsolódtak egymáshoz, nem tudjuk eldönteni. A bronzlap szélén egy darabon látszik a felforrasztott ezüstlemez. Amennyiben ívelt oldala volt, a tűtartószerkezet tanúsága szerint a magassága nem lehetett nagyobb 0,2—0,3 cm-nél. Mindkét lemez hiányos, az ezüstlemez felülete egyenetlen, a tűtartó rögzítése miatt két helyen durván át-törték. átm.=3,6 cm (I. t. 7.) Ltsz.: 80.1.5.

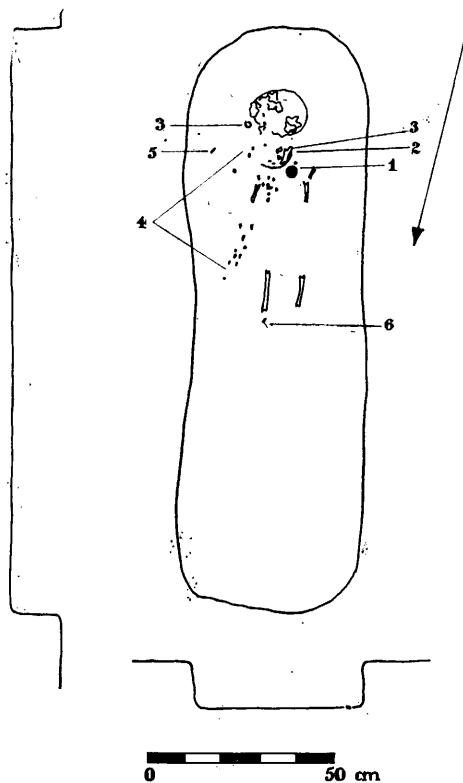
4. kép „a”

4. kép. A 2. sír metszetei

2. A nyakon került elő egy bronzhuzalból hajlított, két végén hurkos, ún. féltorques. Enyhén deformálódott. átm.=9,9 cm (I. t. 9.) Ltsz.: 80.1.6.
3. Vékony bronz drótból hajlított, hurkos-kampós fülbevalópár. Az egyik a homlokánál, a másik az állkapocs alatt került elő. átm.=2,3 cm (I. t. 6, 8.) Ltsz.: 80.1.7—8.
4. A nyak környékén különböző típusba tartozó gyöngyöket bontottunk ki, bizonyosan nyakláncához tartoztak: 3 db kalciumgyöngy, az egyik hordó formájú

(h.=1,2 cm, átm.=0,9 cm), a másik kettő erősen kopott, 10 db kubóoktaéder alakú karneolgyöngy (h.=0,7—1,1 cm), 6 db kettőskúpos kék, 5 db ugyanilyen típusú sárga (átm.=0,7 cm), 1 db kék, cső alakú (h.=1,8 cm) és 1 db kör átmetszetű, fekete pasztagyöngy (átm.=0,7 cm). (I. t. 14.) Ltsz.: 80.1.11.

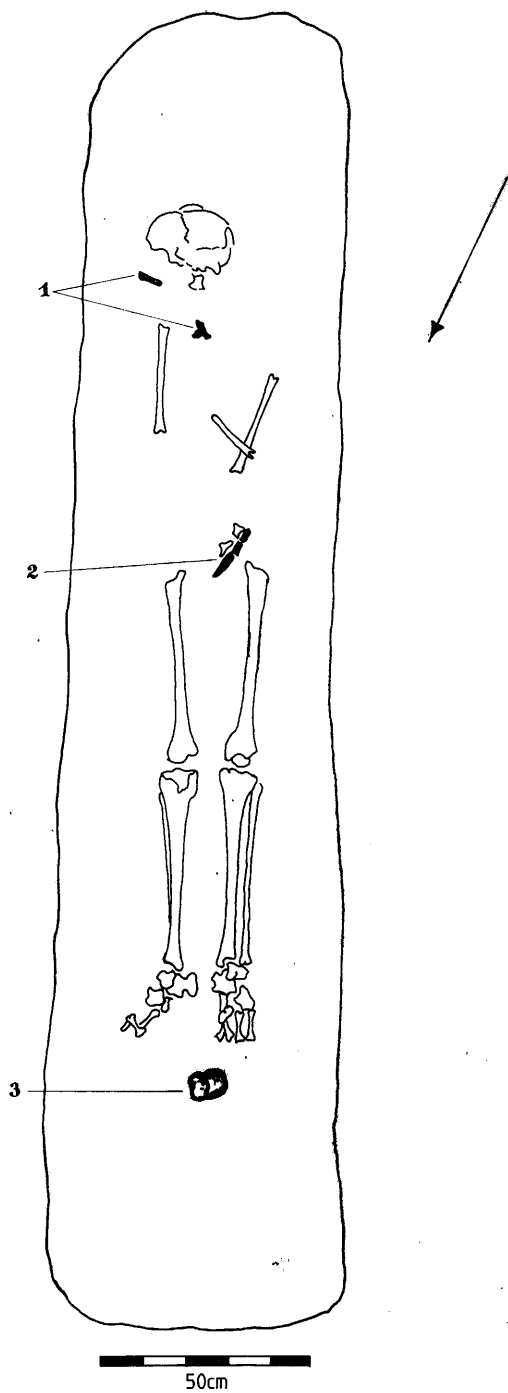
5. A felsőtest mellett ismeretlen rendeltetésű vastöredék került elő, az egyik oldalán falenyomatokkal. h.=1,0 cm (I. t. 13.) Ltsz.: 80.1.9.
6. A jobb combcsont meghosszabbításában, a térdnek megfelelő helyen téglalap átmetszetű, ívelt vaspánt darabját bontottuk ki. h.=2,4 cm (I. t. 12.) Ltsz.: 80.1.10.

5. kép. A 62. sír rajza

A sír földjéből szórványként került elő egy kubóoktaéder alakú karneolgyöngy töredéke, egy kis korallgyöngy (h.=0,7 cm, 0,9 cm) (I. t. 10—11.) Ltsz.: 80.1.12., valamint egy korongolt edényből származó, igen kis méretű oldaltöredék.

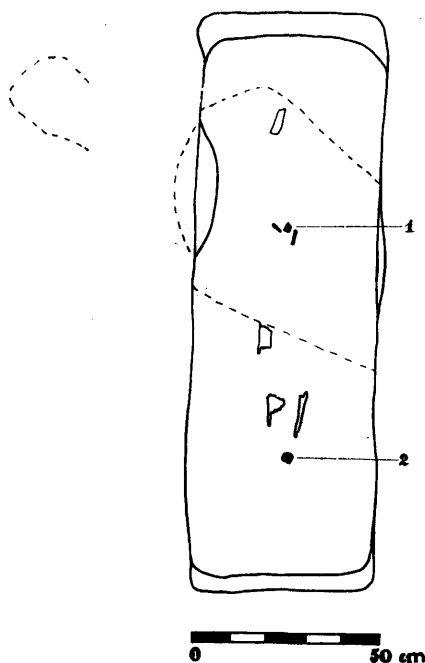
67. sír (6. kép) Hosszú, keskeny, lekerekített sarkú, téglalap alakú sírgödör. Méretei: 309×62 cm, a sír alja a lábak felé erősen lejt, mélysége a fejnél –15 cm, a medencénél –18 cm, a lábnál –34 cm. Tájolása: DK—ÉNy 156°—336°. A sírban maturus férfi nyújtott helyzetű, háton nyugvó csontvázat bontottuk ki. A koponya a jobb oldalán fekszik, a lábak nyújtottak. A felsőtest csontjai nagyrészt hiányoznak, a karcsontok részben bolygatottak. A csontvázat a medencétől lefelé eredeti helyzetében, bolygatatlanul találtuk.

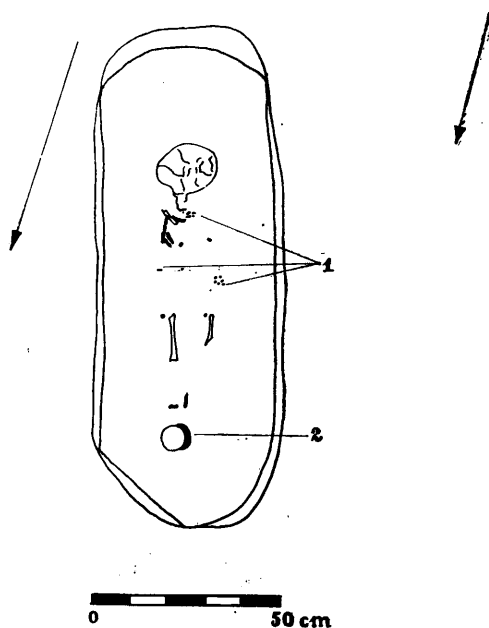
6. kép. A 67. sír rajza és metszetei

Leletek:

1. Aláhajlított lábú, kéttagú felülhúros vas fibula. Az egyik része az arc előtt, a másik a nyak tájáról került elő. A tije letörött. h.=10,7 cm, sz.=4,9 cm (II. t. 1.) Ltsz.: 80.1.15.
 2. A bal combcsont belső oldalánál vaskést bontottunk ki. Nyéltüskéje alsó állású, pengéje egyélű, hegye az éle felé erősen meghajlott. Ragasztott, kiegészített. h.=14,6 cm, sz.=1,9 cm (II. t. 2.) Ltsz.: 80.1.14.
 3. A két lábfej között oldalára billent, világosbarna, fekete foltos, kézzel formált, vastag falú, fazék formájú kis edényke feküdt. Pereme elvékonyodik, hasa hordó alakú. Peremének egy része hiányzik, oldalai repedezettek. m.=6,8 cm, pá.=7,4 cm, fá.=4,0 cm (II. t. 3.) Ltsz.: 80.1.13.
- A sír földjéből egy kézzel formált edény vastag fenéktöredéke is előkerült.

7. kép. A 69. sír rajza

8. kép. A 70. sír rajza

69. sír (7. kép) A sír gödre csaknem szabályos téglalap formájú, lekerekített sarkokkal. Méretei: 312×102 cm, mélysége –76 cm. Tájolása: DK—ÉNy 162°—342°. Bontás közben a síron belül egy sötétebb elszíneződést figyeltünk meg, mint később kiderült, a rablógödör foltját. A rablóakna a mellkasi részt bolygatta meg, és a sír hosszanti, nyugati oldalába is behatolt. A csontok rendkívül rossz megtartásúak voltak, több helyen csak elmállott korhadékát sikerült megfigyelni. A rablógödör a combcsontig bolygatta a csontvázat, a lábak nyújtottan helyezkedtek el. A nemet meghatározni nem lehetett, csak az bizonyos, hogy felnőtthez tartoztak.

Leletek:

1. A bolygatott csontok között téglalap alakú lapos vastárgy fekvődt. Egyik oldalán textillenymatok vannak, a másik oldalából egy szegecs áll ki. Az egyik sarka letörött. Elképzelhető, hogy csat szíjszorító lemezének töredéke. $2,2 \times 2,6$ cm (II. t. 4.) Ltsz.: 80.1.17).
 2. Sötétszürke színű, finom kidolgozású, korongon készült gömbös hasú edényke alsó része. Alacsony, profilált talpa van. fá.=3,6 cm (II. t. 6.) Ltsz.: 80.1.18.
70. sír (8. kép) A sír gödrének hosszanti oldalai párhuzamosak, a rövidek erősen lekerekítettek. Méretei: 134×50 cm, mélysége –12 cm. Tájolása: DK—ÉNy 164° — 344° . A sírban 2—3 év közötti, a mellékletek alapján leánygyermek hátán fekvő, nyújtott helyzetű csontvázát bontottuk ki. A csontok igen rossz megtartásúak voltak.

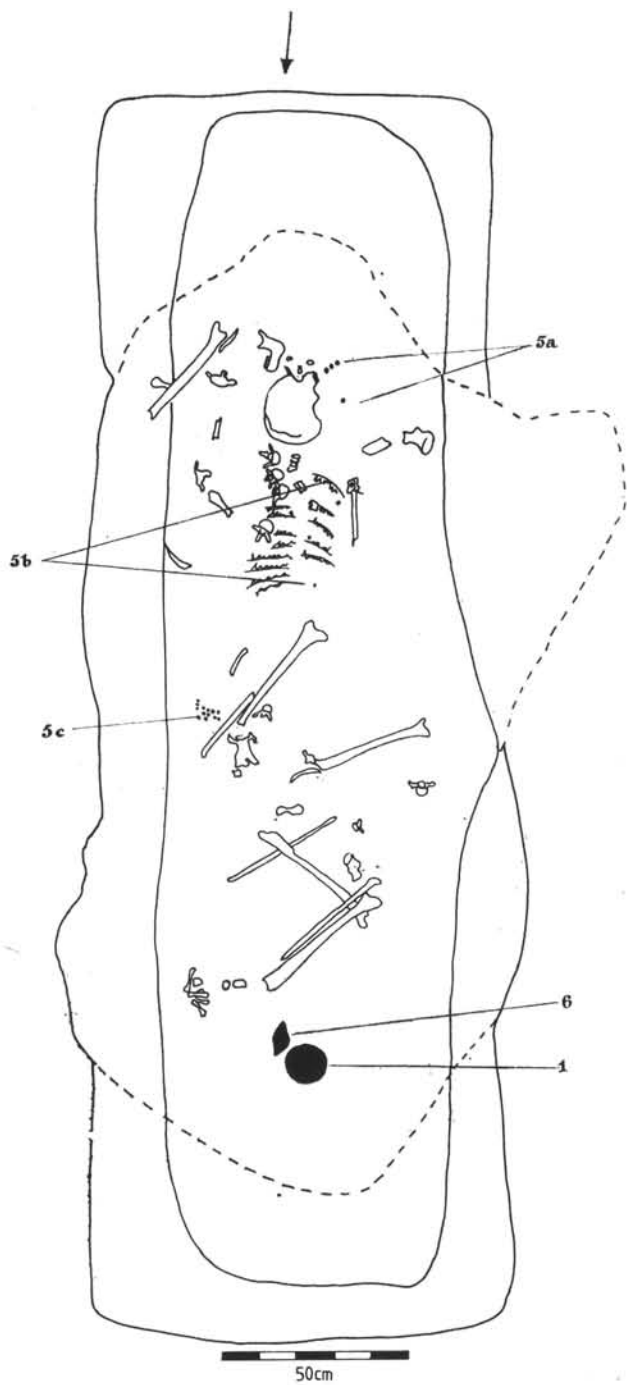
Leletek:

1. A nyak környékén elsősorban, de a mellkasi részen is, különböző típusba tartozó gyöngyöket bontottunk ki. Feltehetően nyaklánchoz tartoztak, egy részük sajnos darabokra törött, vagy elmállott.⁵ 2 db hengeres alakú mézskőgyöngy, az egyik elmállott (h.=1,3 cm, átm.=1,2 cm) (II. t. 7a) 1 db korong alakú borostyángyöngy (átm.=0,7 cm) (II. t. 7f) 1 db kubóoktaéder alakú karneolgyöngy (h.=0,8 cm) (II. t. 7h) 1 db fehér, cső alakú pasztagyöngy (h.=0,9 cm) (II. t. 7e) 3 db fehér, nyomott gömb alakú pasztagyöngy, kettő összetörött (átm.=0,6—0,8 cm) (II. t. 7b) 1 db nyomott gömb alakú, zöld színű pasztagyöngy, három sárga szirmú, piros közepű virág formájú betéttel díszítve (átm.=1,1 cm) (II. t. 7d). 21 db kék, kettőskúpos alakú pasztagyöngy (átm.=0,6—0,8 cm) (II. t. 7g) a sírban való helyzetük alapján elképzelhető, hogy a ruha ujját díszítették. Ltsz.: 80.1.20.
 2. Szürke színű, matt felületű, finom kidolgozású, korongon készült kicsi pohár. Egyenes peremét széles borda tagolja, hasa kettőskúpos alakú, alacsony korongtalpon áll. m.=6,0 cm, pá.=7,4 cm, fá.=4,4 cm (II. t. 5.) Ltsz.: 80.1.19.
71. sír (9. kép) A sír gödre nagy méretű, lekerekített sarkú, téglalap alakú. Méretei: 334×110 cm, mélysége –72 cm. Tájolása: DK—ÉNy 174° — 354° . Bontás közben –54 cm-en megnyestük a sírgödörön belüli felületet, ekkor jelentkezett a sírgödör betöltésétől erősen elütő színű rablógödör foltja. A rablógödör csaknem a sír egészét megbolygatta, sőt a nyugati hosszanti oldalfalába is behatolt. A sírban felnőtt középkorú egyén — a mellékletek alapján nő — feldúlt csontvázát találtuk. Eredeti helyzetben néhány csonton kívül csak a lábához helyezett edény maradt.

Leletek:

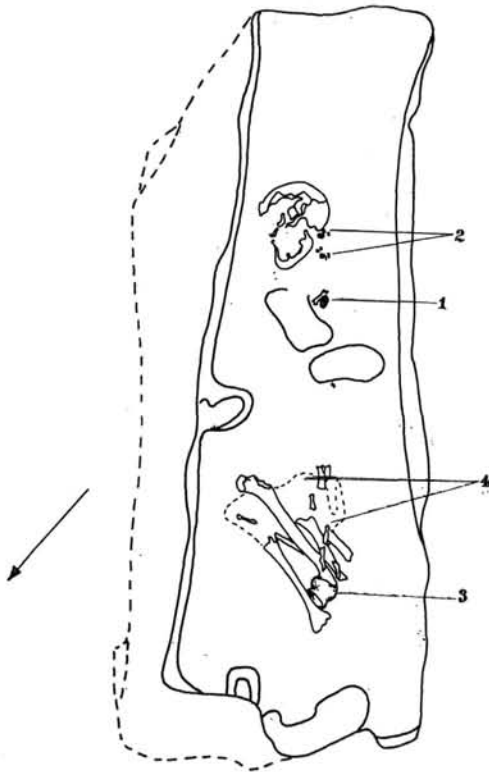
1. A lábak előtt — feltételezzük, hogy eredeti helyzetben — edényke állott. Szürke színű, matt felületű, finom kidolgozású, korongolt tálcaska. Pereme enyhén duzzadt, oldala egyenes és csonkakúp alakú, profilált talpon áll. Több darabból ragasztott. m.=7,2 cm, pá.=10,5 cm, fá.=4,7 cm (III. t. 15.) Ltsz.: 80.1.21.
2. Bontás közben került elő egy barna színű, fekete foltos, aszimmetrikusan bikónikus orsógomb. átm.= $2,1 \times 3,1$ cm (III. t. 2.) Ltsz.: 80.1.22.
3. A mellkasnak megfelelő részen, a bordacsontok elmállott darabjai között apró bronz töredékek kerültek elő. Talán fibulához tartoztak. Ltsz.: 80.1.26.

⁵ A gyöngyanyag egyöntetűsége, és hatalmas száma miatt a továbbiakban nem valamennyi gyöngy rajzát adjuk, hanem csak a típusokra utalunk a 71. és 76. és a 81. síroknál. A lábaknál, illetve a mellkason előkerült gyöngyökről 1:1 arányú részletrajzokat készítettünk. (11., 12., 14. képek).

9. kép. A 71. sír rajza

4. Ugyancsak a mellkason, a 3. pont alatt említett bronztöredékek között egy apró, félgömb formájú kis „bronzgomb” is előkerült. átm.=0,8 cm (III. t. 9.) Ltsz.: 80.1.25.
5. A sírban talált gyöngyöket elhelyezkedésük szerint három csoportba tudjuk sorolni: a) a koponya körül talált gyöngyök: 3 db aransyárga színű, gömbölyű pasztagyöngy (átm.=0,8 cm), 1 db világoskék színű pasztagyöngy (III. t. 11.), b) a mellkason talált gyöngyök: 3 db nagy méretű, hordó alakú mészkőgyöngy (h.=1,4 cm, 2,2 cm, 2,6 cm) (III. t. 14.), c) a jobb medencénél egy csomóban a következő gyöngyök voltak: nyomott gömb alakú kék, fehér és sárga színű

10. kép. A 76. sír rajza

11. kép. A 76. sír részletrajza

pasztagyöngyök, összesen 14 db (átm.=0,7—0,8 cm) (III. t. 11.) Bontás közben meghatározatlan helyről kerültek elő az alábbi gyöngyök: 13 db mészkőgyöngy (9 db hordó, 2 db hengeres, 2 db amorf formájú) (III. t. 14.), 9 db kék színű kettős-kúpos alakú pasztagyöngy (III. t. 13.). 13 db kubooktaéder alakú karneolgyöngy, (III. t. 10.), valamint különböző színű nyomott gömb alakú pasztagyöngyök: 20 db világoskék, 8 db fehér, 8 db aransyí, 3 db sárga (III. t. 11.)

6. A lábaknak megfelelő helyen, az edényke mellett erősen korrodálódott vastárgyhoz tartozó töredékeket találtunk: 3 db négyzetes átmetszetű üreges csövecskét, és 1 db ívelt oldalú lemez töredékét. h.=1,7 cm, 1,7 cm, 2,2 cm, 3,6 cm (III. t. 3—6.) Ltsz.: 80.1.23.
7. A mellkasnak megfelelő helyen, a bronz töredékek között két, bronz rugós gyűrűhöz tartozó töredéket találtunk. (III. t. 7.) Ltsz.: 80.1.24.
76. *sír* (10. kép) A nyesés szintjén szabálytalan téglalap alakú, a sarkain lekerekített sírfolt rajzolódott elő. Már ekkor megfigyeltük hogy a sír földjét számos ürgejárat bolygatta. Bontás közben felfedezni véltük a koporsó vonalát is, a keleti hosszanti oldalát jól, az északi rövidebbet kevésbé biztosan tudtuk dokumentálni. A kibontott sírgödör szabálytalan négyszög formájú, északi vége ívelten kiszélesedik. Oldalait több ürgejárás és fészek bolygatta meg. Méretei: 200×70 cm, mélysége –20 cm Tájolása: DK—ÉNy 138°—318°. A sírban idős nő jobb oldalára fektetett, zsurgított csontvázát bontottuk ki. A koponya összenyomódott, a felsőtest csontjai, a bal kulcsont töredékének kivételével teljesen hiányoznak. A lábak erősen zsurgított helyzetben voltak, feltételezzük hogy a halottat sírbahelyezése előtt erősen összekötötték.

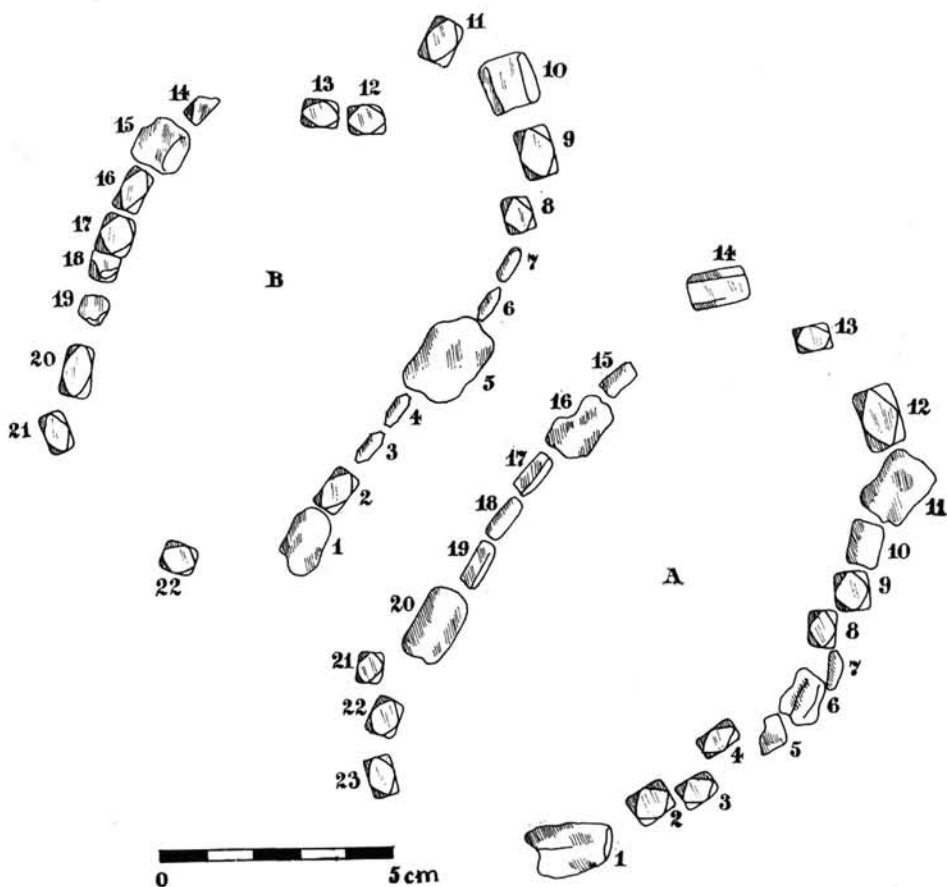
Leletek:

1. A bal kulcsont töredéke mellett teljesen összetörött, szétmállott bronz korong-fibula darabjai. (11. kép) Ltsz.: 80.1.36.
2. Az állkapocs mellett és a koponya alatt gyöngyöket bontottunk ki. Típusuk és elhelyezkedésük alapján nyakláncához tartoztak: 2 db hordó alakú mézskőgyöngy (h.=1,3 cm, 1,1 cm), 7 db kubooktaéder alakú karneolgyöngy (h.=0,8—1,1 cm), 1 db lecsapott sarkú, zöld színű pasztagyöngy (III. t. 12.), (11. kép) Ltsz.: 80.1.37.
3. A behajlított két térd között oldalára billentve edényke feküdt. Fekete színű, finom kidolgozású, korongolt. Pereme kihajló, hasa gömbölyű és alacsony, profilált talpon áll. m.=7,2 cm, pá.=6,0 cm, fá.=3,0 cm. (III. t. 16.) Ltsz.: 80.1.38.
4. A két boka körül, kb. 15 cm szélességben, szorosan egymás fölött elhelyezkedő gyöngysorokat bontottunk ki. A gyöngyhímzés a szűkre szabott szárú nadrág szárát díszítette. A nadrág szárának legalját díszítő gyöngysort jól el tudtuk különíteni, mert a többitől eltérő típusú gyöngyökkel varrták ki: 3 vagy 4 karneolgyöngy után mindig 1—1 mézskőgyöngy következik (12. kép). A fölötte levő sorok azonos típusú, nyomott gömb alakú gyöngyökből állnak. Mindegyik sorba más színű, de a soron belül azonos színű gyöngy került. A legelső sorkivarrás egyértelmű elkülönítésével meg tudjuk adni a nadrág szárának bőségét is, mindössze 35 cm kerületű volt.⁶
81. *sír* (13. kép) A sír gödre lekerekített sarkú, téglalap formájú. Méretei: 203××64 cm, mélysége: –20 cm. Tájolása: DK—ÉNy 156°—336°. A sírban háton fekvő (középkorú) felnőtt nő nagyon rossz megtartású csontvázát bontottuk ki. A koponya a jobb oldalán fekszik, a bal kéz a medencén nyugszik, a jobb kart állatjárás bolygatta. A lábcsontok térdben enyhén behajlítva helyezkednek el, emiatt a váz jobb oldalra enyhén zsurgítottnak tűnik.

⁶ Az alsó lábszárakat a gyöngyökkel in situ helyzetben kiemelték, majd a múzeumba szállítás után megfelelő körülmények között dolgoztuk fel. Megjelenés alatti munkájában DINNYÉS ISTVÁN hívja fel a figyelmet arra a lehetőségre, hogy a gyöngyök puha csizma díszeként is szerepelhettek! Köszönjük, hogy kéziratát tanulmányozhattuk (Dinnyés István 1989).

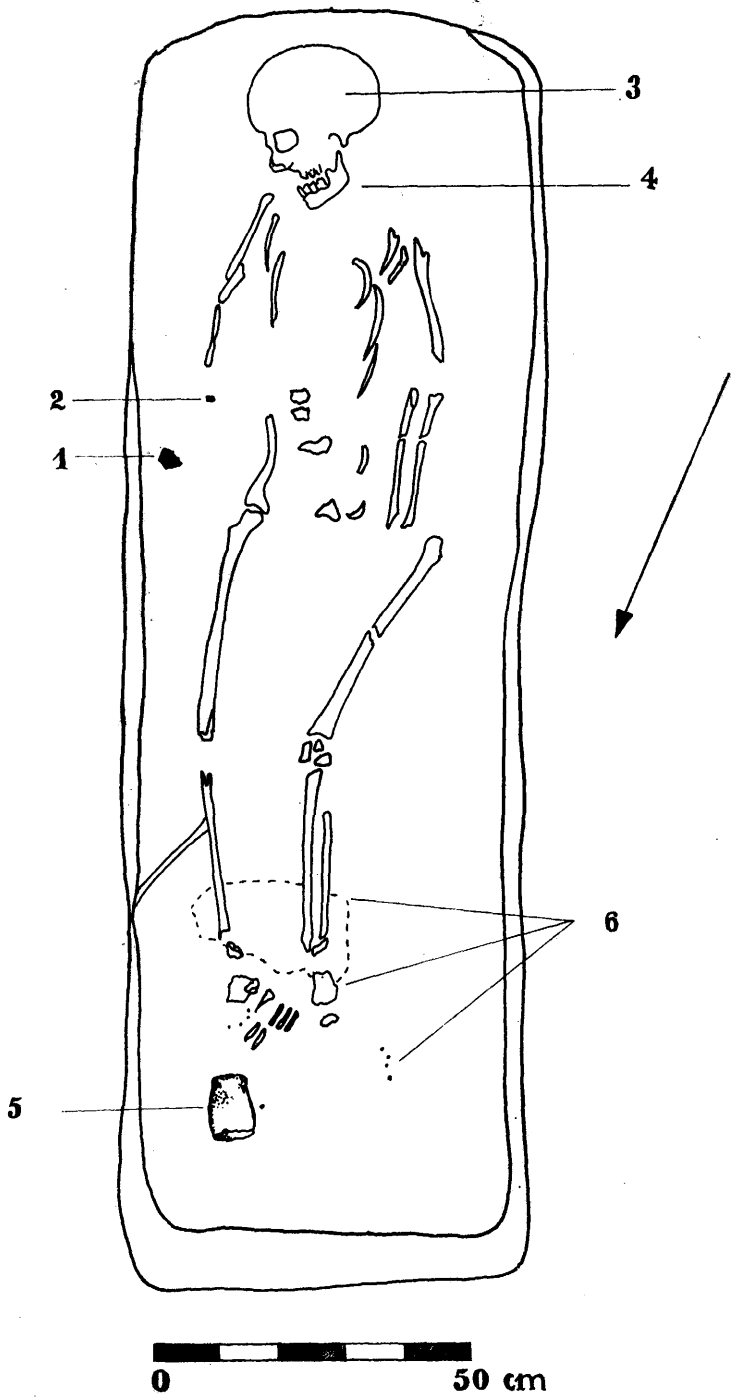
Leletek:

1. A jobb medence mellett világosbarna színű, kettőskúpos, a szélesebbik végén homorú orsógomb feküdt. Három darabból ragasztva. átm.=2,2 cm×4,1 cm. (III. t. 1.) Ltsz.: 80.1.39.
2. A jobb könyök alól narancssárga pasztagyöngy került elő. Helyzete alapján csuklón viselt ékszernek tarthatnánk, de mérete miatt ez nem valószínű. átm.=0,7 cm. Ltsz.: 80.1.44.

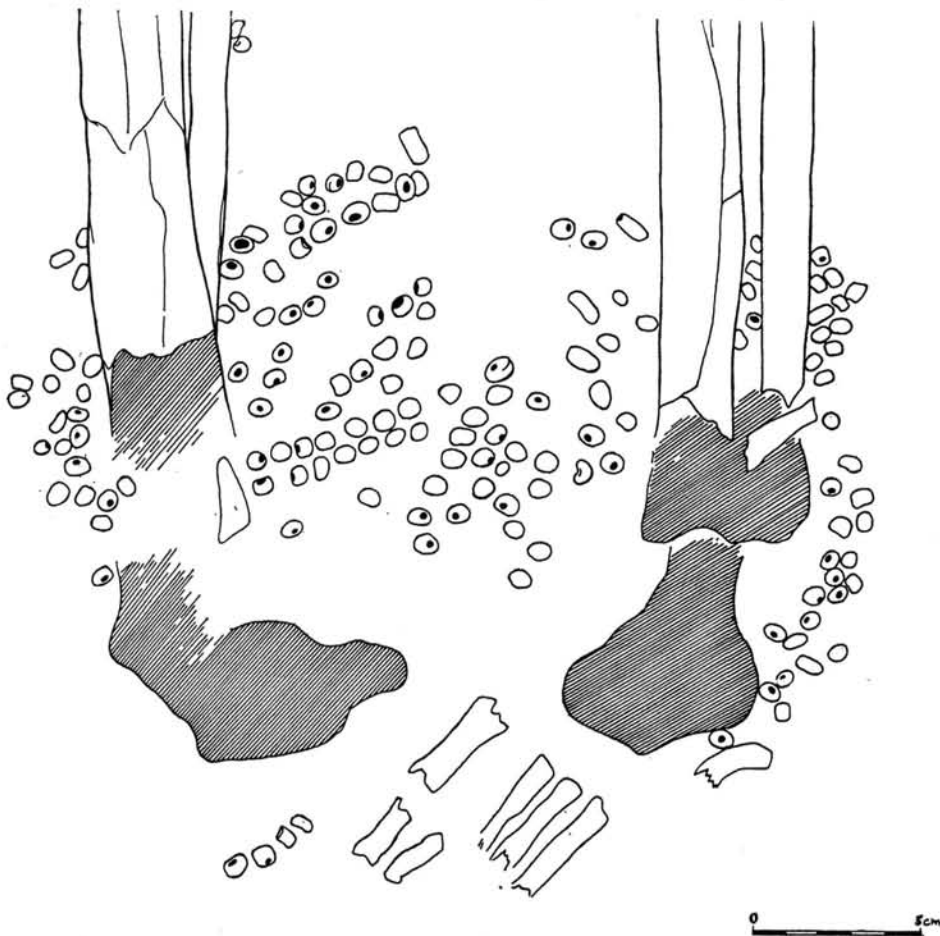
12. kép. A 76. sír gyöngyhímzésének rajza

3. A koponya alól vékony, ívelt formájú ezüst drót darabok kerültek elő, feltehetően fülbevaló töredékei lehetnek. Ltsz.: 80.1.41.
4. A nyak tájáról 11 db kék és 10 db sárga színű, kettőskúp alakú pasztagyöngy került elő, a nyaklánc szétpörgött darabjai. átm.=0,6—0,7 cm, (III. t. 13.) Ltsz.: 80.1.43.
5. A bal láb előtt oldalára billenve egy edény feküdt. Világosbarna színű, fekete foltos, vastag falú, elnagyolt kidolgozású, pereme egyenetlen. m.=8,2 cm, pá.=7,0 cm, fá.=4,5 cm (III. t. 17.) Ltsz.: 80.1.4.

13. kép. A 81. sír rajza

6. A bokák körül rengeteg gyöngyöt bontottunk ki. A gyöngyök rossz állapota, a ruha erős gyűrődése, valamint a felület egyenetlensége miatt ebben az esetben nem rendelkezünk biztos, aprólékos megfigyelésekkel. A sorok helyzete egyértelműen meghatározza viszont a ruha fajtáját: a kb. 15 cm-es sávban felvarrt gyöngyhímzés a szoknya alját díszítette. 12—14 sort tudunk elkülöníteni, 1-1 sorba hengeres, illetve lecsapott sarkú gyöngy került, az összes többi sor egyszerű nyomott

14. kép. A 81. sír részletrajza

gömb alakú gyöngyből áll. Minden gyöngy anyaga paszta. Néhány hosszabb sor gyöngyeinek színvizsgálata alapján úgy tűnik, hogy itt is soronként változtak a színek, de soron belül azonosak voltak.⁷ (14. kép)

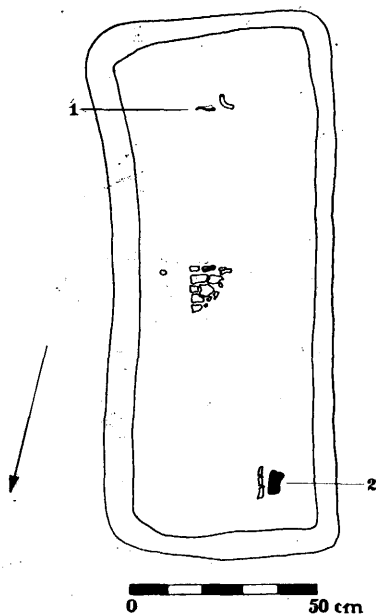
84. sír (15. kép) A sír gödre szabálytalan téglalap formájú, lekerekített sarokkal. Méretei: 145×59 cm, mélysége: -19 cm. Tájolása: DK—ÉNY 166°—340°. A sírban

⁷ Az alsó lábszárakat itt is in situ emeltük ki.

csupán néhány gyermekvázhoz (Inf. II.) tartozó csontot találtunk: a déli végéhez közel egy bordát, a középső részén a koponya töredékeit, az északi sarokban egy hosszúcsontot.

Leletek:

1. Ún. alföldi típusú számszerj fibula bronzból, túszerkezete hiányzik. h.=4,1 cm, m.=1,2 cm, (III. t. 8.) Ltsz.: 80.1.45.
2. A sír végében sötétszürke színű, finoman kidolgozott, matt felületű edény oldal-töredéke. Ltsz.: 80.1.46.

15. kép. A 84. sír rajza

A telepen előkerült objektumok leírása:

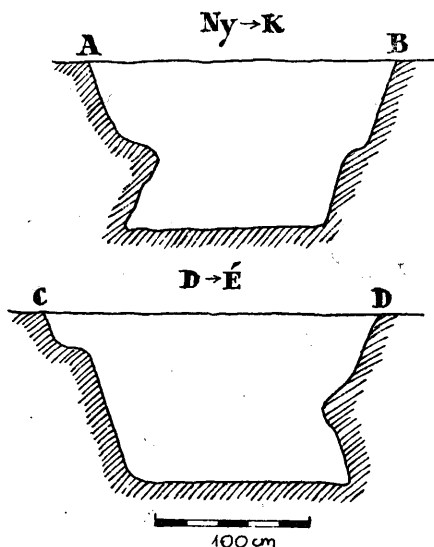
„b” gödör: (16. kép) átm.: 200—220 cm, az aljának átm.: 120—140 cm, m.: —110 cm. Vágta a 15. honfoglaló sír. Felülnézetben majdnem kör alakú, oldala az alja felé enyhén szűkül. Alja vízszintes, szabályos kör formájú, oldalfalai egyenetlenek. Agyag-nyerőhely lehetett.

Leletanyaga:

1. Világosbarna színű, fekete foltos, apró kavicsokkal soványított, lassú korongon készült fazék perem- és válltöredéke. Pereme enyhén kihajlik, széle egyenesre levágott. (IV. t. 1.) Ltsz.: 78.2.1.
2. Világosbarna színű, apró kavicsokkal soványított, lassú korongon formált fazék válltöredéke, lencse alakú benyomkodott díszítéssel. (IV. t. 2.) Ltsz.: 78.2.2.

3. Barna színű, fekete foltos, apró kavicsokkal soványított anyagú edény töredéke, bekarcolt vonalkötegdísszel. (IV. t. 3.) Ltsz.: 78.2.3.
4. Világosszürke színű, finom kidolgozású, korongon készült edény oldaltöredéke. (IV. t. 4.) Ltsz.: 78.2.12.

A gödörből ezeken kívül még három darab kavicsal soványított töredék, hét darab szürke színű korongolt edény darabja, valamint egy kő került elő.

16. kép. A „b” gödör metszetei

„c” gödör: (17. kép) átm.: 178—180 cm, az aljának átm.: 180 cm, m.: –104 cm. A gödör csaknem szabályos alakú foltként jelentkezett. Oldalai függőlegesen indulnak, majd kiszélesedve érik el a gödör enyhén homorú, kör formájú alját. Oldalai néhol egyenetlenek.

Leletanyaga:

1. Világosszürke színű, korongolt nagyobb edény válltöredéke. Alig kiemelkedő kettős borda alatt besimított díszítés van: egyenes vonal alatt hullámvonal. A díszítés alatti rész összefüggő felületen fényezett. (IV. t. 5.) Ltsz.: 78.2.15.
2. Fekete színű, durván kidolgozott, kézzel formált fazék vastag falú, repedezett felületű aljtöredéke. (IV. t. 7.) Ltsz.: 80.1.16.
3. Világosszürke színű, korongolt, finom kidolgozású edény matt felületű válltöredéke. (IV. t. 6.) Ltsz.: 78.2.17.

A gödörben ezeken kívül még négy darab szürke színű oldaltöredék, valamint egy kavicsal soványított, barna színű edény darabja volt.

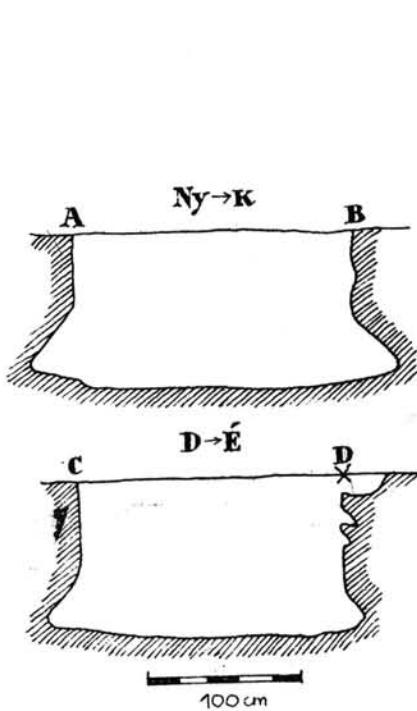
„d” gödör: (18. kép) átm.: 140×53 cm, m.: –55 cm. Szabálytalan, hosszúkás formájú gödör, a közepe hirtelen lemélyül, szabályos ovális formában. Keleti felét a bolygatott 55. honfoglaló sír vágta. Leletanyagot nem tartalmazott.

„e” gödör: (19. kép) átm.: 130—160 cm, m.: –90—100 cm. A gödörbe ásták be a 24. honfoglaló sírt. A gödör foltja csaknem kör formájú, oldalai és alja egyenetlen,

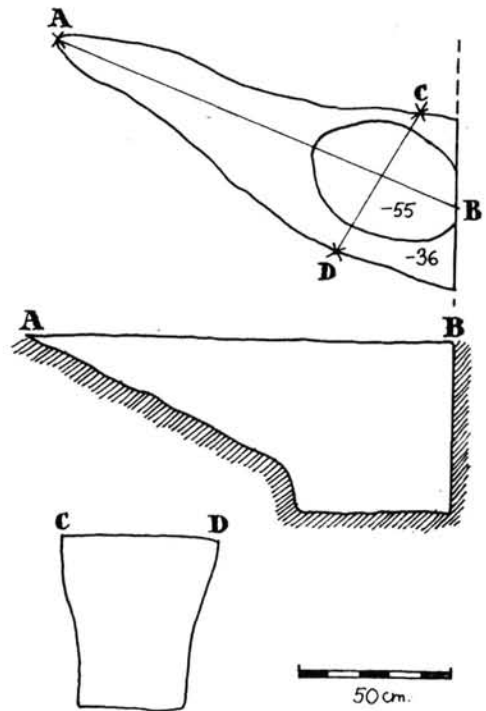
itt-ott kiöblösödő. Kitöltése réteges volt. Legalul sötétfekete humuszos föld, fölötté 10—15 cm-es hamus réteg, középső részen egy nagy agyagcsomó volt, a legfelső részt pedig kevert, sokszínű föld töltötte ki.

Leletanyaga:

1. Barna színű, fekete foltos, apró kavicsokkal soványított, kézi korongon formált fazék perem és váll töredéke. A váll fölött sűrűn bekarcolt vonalköteg, közvetlenül alatta négyzetes fogakból álló, ferdén benyomkodott mintasor helyezkedik el. (IV. t. 8.) Ltsz.: 78.2.22.

17. kép. A „c” gödör metszetei

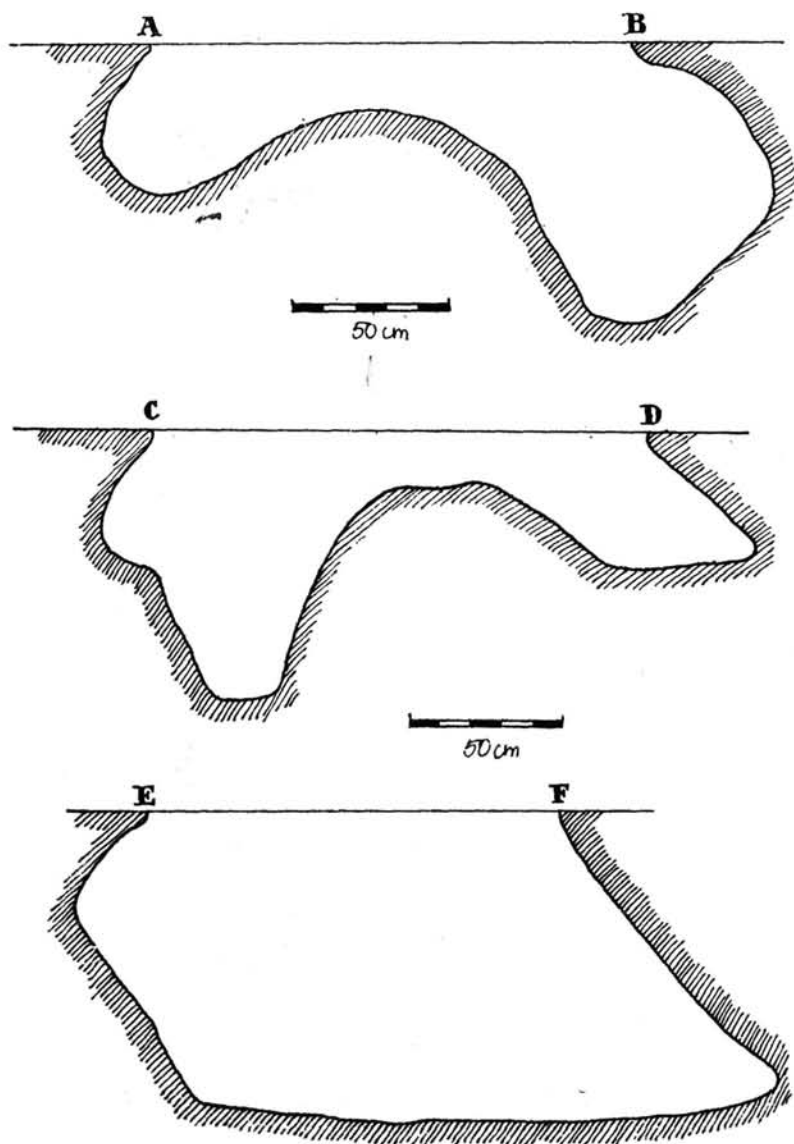

18. kép. A „d” gödör felszínrajzai és metszetei

2. Világosbarna színű, apró kavicsokkal és homokkal erősen soványított, kézi korongon formált fazék válltöredéke. Ék alakban benyomkodott, négyzetes fogakból álló mintasor díszíti. (IV. t. 11.) Ltsz.: 78.2.26.
3. Barna színű, apró kavicsokkal és csillámos anyaggal soványított edény vastag falú fenéktöredéke. (IV. t. 12.) Ltsz.: 78.2.25.
4. Világosszürke, finom kidolgozású, korongolt, mindkét oldalán fényezett felületű tál peremtöredéke. Pereme enyhén duzzadt, közvetlenül alatta széles, sekély horny tagolja. (IV. t. 9.) Ltsz.: 78.2.24.
5. Világosszürke színű, korongon készült finom kidolgozású, erősen kihajló, duzzadt peremű tál töredéke. (IV. t. 10.) Ltsz.: 78.2.23.
6. Világosbarna, fekete foltos, durván kidolgozott, kézzel formált edény vastag oldaltöredéke. (IV. t. 13.) Ltsz.: 78.2.28.

A gödör anyagához tartozott továbbá három darab finom kidolgozású, korongolt edénytöredék, valamint ugyancsak három, kavicsal soványított edényhez tartozó oldaltöredék.

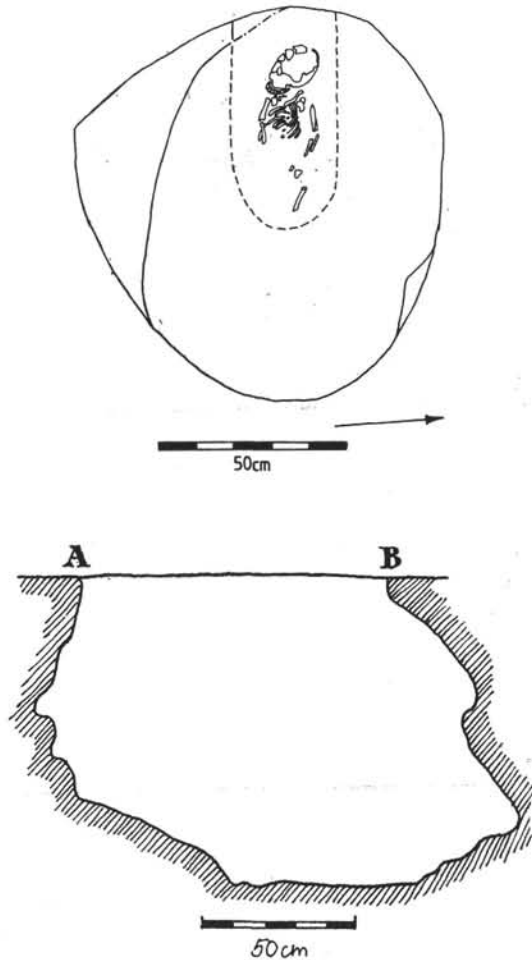
„f” gödör: (20. kép) átm.: 100 cm, m.: –100 cm. Foltja azonos szinten jelentkezett a 40. honfoglaló gyereksírral, bontás közben sem lehetett a sír alját a gödör betöltésétől elkülöníteni. A gödör a körhöz közel álló, enyhén deformálódott formájú. Alja, oldala egyenetlen, valószínűleg agyagnyerőhely lehetett.

19. kép. Az „e” gödör metszetei

Leletanyaga:

1. Szürke színű, különlegesen finom kidolgozású, korongon készült egyenes oldalú tál töredéke. Belső oldala gondosan fényezett. Pereme enyhén duzzadt, alatta széles, sekély hornyolás fut. A tál palástjának középső sávján besimított mintasor helyezkedik el: kettős függőleges vonalak között rombuszalakba foglalt fenyődísz található. A mintasort besimított sáv zárja le alul és fölül is. (V. t. 1.) Ltsz.: 78.2.34.

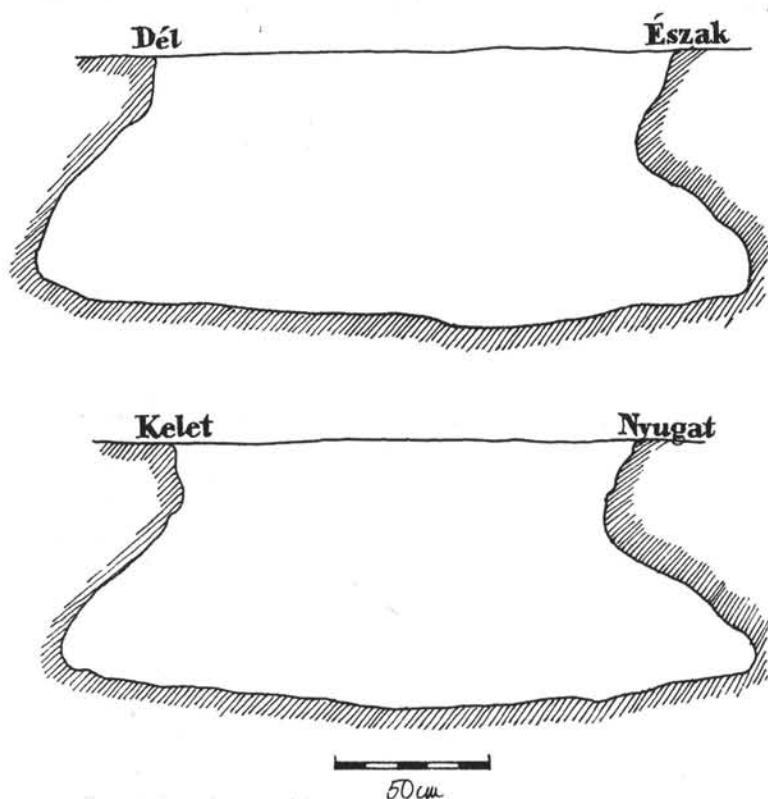
20. kép. Az „f” gödör felszín és metszetrajza

A gödör anyagához tartozott ezenkívül még egy fekete színű, fényezett felületű, korongolt edény oldaltöredéke is.

„g” gödör: (21. kép) átm.: 150—165 cm, m.: —80—85 cm. A gödör szája kör alakú, metszete szerint méhkas formájú, alja egyenletesen teknős.

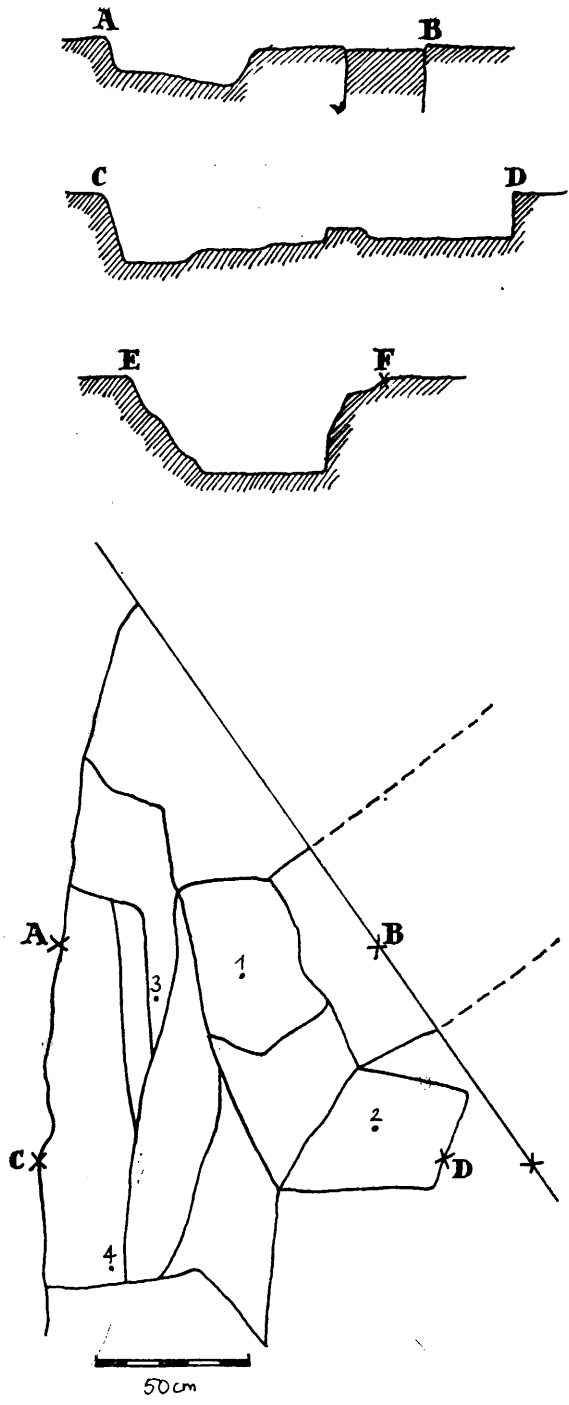
Leletanyaga:

1. Világosbarna színű, fekete foltos korongolt fazék ívesen kihajló, enyhén profilált peremtöredéke. (V. t. 2.) Ltsz.: 78.2.36.
2. Barna színű, fekete foltos, kézzel formált nagyobb fazék váll és hastöredéke, bekarcolt hullámvonalköteg díszítéssel. (V. t. 4.) Ltsz.: 78.2.37.
3. Barna színű, fekete foltos, kisebb méretű fazék válltöredéke. Sűrűn bekarcolt vonalköteg alatt ferdén benyomkodott, háromszög alakú mintasor díszíti. (V. t. 3.) Ltsz.: 78.2.38.

21. kép. A „g” gödör metszetei

4. Világosszürke színű, finom kidolgozású, korongon készült korsó töredékei. Ívelt nyakát erősen hangsúlyozott borda díszíti, a vállon két sekély horony között besimított háromszögek találhatóak. Az edény egész felületén fényezés nyomai fedezhetők fel. (V. t. 6.) Ltsz.: 78.2.39.
5. Szürke színű, finom kidolgozású, korongolt, gömgölyű hasú edény töredéke. Hasának első részén az edény falából alig kiemelkedő borda díszíti. (V. t. 5.) Ltsz.: 78.2.41.
6. Barna színű, apró kavicsokkal soványított edény oldaltöredéke. (V. t. 7.) Ltsz.: 78.2.40.
7. Sötétszürke színű, korongolt edény oldaltöredéke, keskeny besimított sávval díszítve. (V. t. 9.) Ltsz.: 78.2.42.

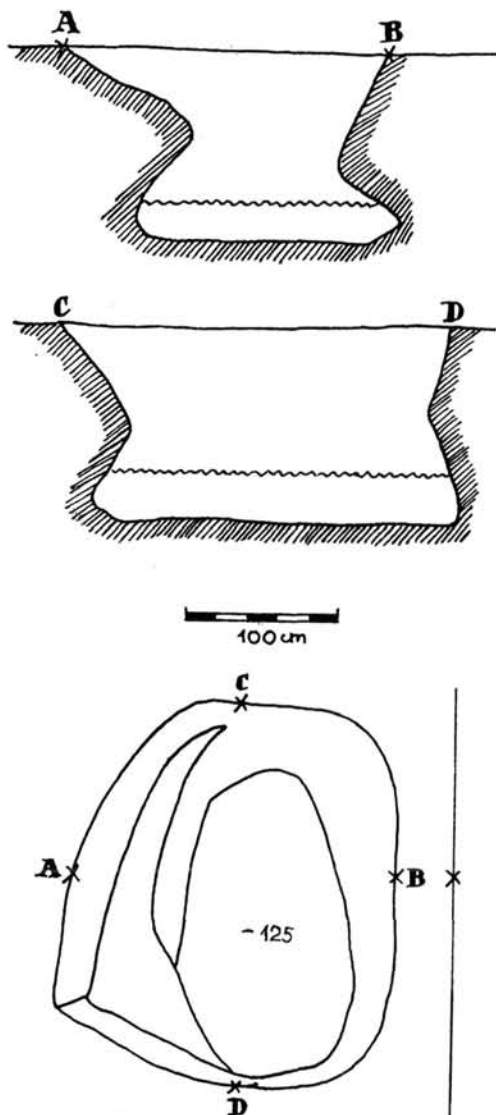
22. kép. A „h” gödör felszín- és metszetrajzai

„h” gödör: (22. kép) h.: 240 cm, sz.: 130 cm, m.: -30 cm. Szabálytalan formájú, egyenetlen aljú és oldalú gödör. Leletanyagot nem tartalmazott.

„i” gödör: átm.: 190 cm. Szabályos kör formájú, sekély gödör.

Leletanyaga:

1. Barna színű, kavicsal soványított fazék egyenesre levágott, kihajló peremtöredéke. (V. t. 8.) Ltsz.: 78.2.66.
2. Világosszürke színű, korongon készült, finom kidolgozású, matt felületű edény hastöredéke. (V. t. 10.) Ltsz.: 78.2.64.

23. kép: Az „i” gödör felszínrajza és metszetei

A gödör anyagához tartozott még ezeken kívül két oldaltöredék is, szürke színű, korongolt edények darabjai.

„k' gödör: h.: 540 cm, sz.: 220 cm. Hosszan elnyúló, lekerekített téglalaphoz közel álló formájú objektum. Falai meredek. Hosszirányban kettévágta a csőfektetéshez mélyített mesterséges árok. Leletanyagot nem találtunk benne.

„l' gödör: (23. kép) átm.: 250×200 cm, m.: –104 cm. Szabálytalan, enyhén trapéz-os alakú. A metszet alapján először kicsit összeszűkül, majd méhkas formájúra ki-szélesedik. Alja egyenletes, sima.

Leletanyaga:

1. Barna színű, fekete foltos, apró kavicsokkal és csillámos anyaggal soványított, kézi korongon formált fazék töredékei. Pereme kihajló, egyenesre levágott. Vállát bekarcolt vonalkötegek díszítik, két egyenes között egy hullámos vonalú. (VII. t. 1.) Ltsz.: 78.2.67.
 2. Barna színű, fekete foltos, apró kavicsokkal és csillámos anyaggal soványított, kézi korongon formált fazék váll és hastöredéke. A vállon két besimított sekély horony között ferdén besimított sávok díszítik. (VI. t. 6.) Ltsz.: 78.2.69.
 3. Világosszürke színű, különlegesen finom kidolgozású, korongolt, egyenes falú tál töredéke. Belső oldala fényezett. Pereme enyhén duzzadt, közvetlenül alatta széles, sekély horony díszíti. Alján keskeny gyűrű fut körbe. Oldalát besimított mintasor díszíti. Elkészítésének menetét a következőképpen rekonstruálhatjuk: öt cm távolságra egymástól az edény palástján vízszintes irányú kettős vonalat húztak. Egymást keresztező vonalakkal rombuszokat alakítottak ki, majd a rombuszok függőleges irányú átlót kaptak. Az átlókból kiinduló, lefelé irányuló vonalákból alakították ki az ágmintát. Befejezéséig a rombuszok érintkező csúcsain át két-két függőleges vonalat húztak. Ilyen módon tehát kettős besimított vonalak által határolt négyzetekben helyezkedik el egy-egy minta. (VI. t. 1.) Ltsz.: 78.2.88.
 4. Fekete színű, finom kidolgozású, korongon készült tál megvastagodó, majdnem egyenes peremtöredéke. (VI. t. 3.) Ltsz.: 78.2.90.
 5. Világosszürke színű, finom kidolgozású, korongon készült tál megvastagodó peremtöredéke. A pereme alatt egy helyen át van fúrva. (VI. t. 7.) Ltsz.: 78.2.89.
 6. Világosszürke színű, finom kidolgozású, korongon készült, kihajló peremű edény töredéke. (VI. t. 5.) Ltsz.: 78.2.93.
 7. Világosszürke színű, finom kidolgozású korongolt tál enyhén behúzott, duzzadt peremtöredéke. (VI. t. 2.) Ltsz.: 78.2.94.
 8. Szürke színű, jó kidolgozású, korongolt edény ívelten kihajló, megvastagodó peremtöredéke. (VI. t. 4.) Ltsz.: 78.2.92.
 9. Világosszürke, finom kidolgozású, korongon készült edény erős bordával tagolt oldaltöredéke. (VI. t. 10.) Ltsz.: 78.2.95.
 10. Külső oldalán sötét, a belsően világosszürke színű korongon készült nagyobb edény oldaltöredéke. (VI. t. 11.) Ltsz.: 78.2.97.
 11. Sötétszürke színű, korongolt, matt felületű tál enyhén behúzott, duzzadt peremtöredéke. (VI. t. 8.) Ltsz.: 78.2.98.
 12. A külső oldalán sötét, a belsően világosszürke színű, simított felületű, finom kidolgozású, behúzott, duzzadt peremtöredéke. (VI. t. 9.) Ltsz.: 78.2.91.
 13. A belső oldalán téglavörös, a külsően zöld mázas, vékony falú, korongolt, finom kidolgozású római korsó töredékei. (24. kép) Ltsz.: 78.2.107.
- A gödör ezeken kívül még tizenegy darab szürke, korongolt edényekhez tar-

tozó töredéket, valamint tizenkilenc darab apró kavicsokkal soványított, néha csillámos anyagú fazékdarabot is tartalmazott.

„m” gödör: átm.: 50×60 cm, m.: –15 cm. Megközelítőleg kör alakú, nagyon sekély gödör, metszete szabályos körszelet formájú.

Leletanyaga:

1. Szürke színű, korongolt, enyhén behúzott, erősen duzzadt peremű tál töredéke. (VII. t. 5.) Ltsz.: 78.2.108.

A gödör anyagához tartozott ezenkívül még négy darab töredék, szürke, illetve fekete színű, jól kidolgozott edény darabja.

„n” gödör: átm.: 100 cm, m.: –20 cm. Rendkívül bizonytalan folttal jelentkező, szabálytalan alakú sekély gödör.

24. kép. Római korsó töredékei az „l” gödörből

Leletanyaga:

1. Világosszürke, jól kidolgozott, korongolt, nagyobb edény oldaltöredéke. Belső oldalán jól látszanak a korongolás nyomai. (VII. t. 2.) Ltsz.: 78.2.114.

A gödör anyagához tartozott ezen kívül két darab barna színű, és egy fekete, korongolt edény oldaltöredéke. Ltsz.: 78.2.115–117.

„o” gödör: átm.: 80 cm, m.: –30 cm. Szabályos kör alakú, nagyon sekély gödör.

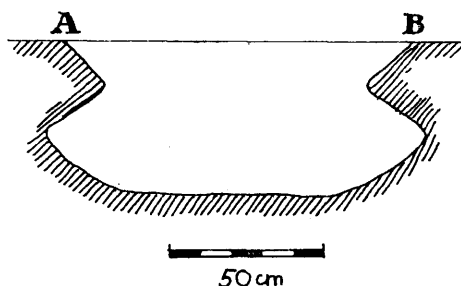
Leletanyaga:

Néhány szürke, korongolt edényhez tartozó töredék. Ltsz.: 78.2.118–121.

„p” gödör: (25. kép) átm.: 115 cm, m.: –50 cm. Kör alakú, tölcséres szájú, alul kiszélesedő, méhkas alakú gödör.

Leletanyaga:

Egy koponyadarab, néhány állatcsont és egy-két jellegtelen edénytöredék került elő. Nem lehet egyértelműen a szarmatakori gödrök közé sorolni.
„r” gödör: mérhető h.: 230 cm, mérhető sz.: 60 cm. A gödörnek csak egy része került kibontásra, ugyanis a másik fele a kiáztatlan területre esik, illetve hosszirányban kettévágta a csőfektetéshez mélyített mesterséges árok. Formája hosszúkas, erősen lekerekített véggel. A gödör és a gödröt metsző árok viszonya tisztázatlan. Az árok foltja –63 cm-en rajzolódott elő, a gödöré pedig –92 cm-en, a leletek nagyobb része a gödör fölött, az árok kitöltéséből került elő.

25. kép. A „r” gödör metszete

Leletanyaga:

1. Sötétbarna színű, korongolt, apró kavicsokkal soványított nagyobb fazék ívelten kihajló, profilált peremtöredéke. (VII. t. 3.) Ltsz.: 78.2.125.
2. Barna színű, fekete foltos, apró kavicsokkal soványított, kézi korongon formált fazék oldaltöredéke. A vállon bekarcolt vonalköteg alatt kettős hullámvonal díszíti. (VII. t. 10.) Ltsz.: 78.2.125.
3. Barna színű, fekete foltos, apró kavicsokkal soványított, kézi korongon formált kisebb fazék élesen kihajló, egyenesre elvágott peremtöredéke. A perem alatt, a vállon mélyen benyomott háromszög alakú mintasor díszíti. (VII. t. 4.) Ltsz.: 78.2.126.

A gödör anyagához tartozott még ezeken kívül két darab őskori edénytöredék, egy erősen korrodálódott, ívelt formájú vastöredék, kézzel formált fazekak oldaltöredékei, valamint két szürke, korongolt oldaltöredék.

„s” gödör: (26. kép) h.: 172 cm, sz.: 140 cm, m.: –70 cm. Szabálytalan ovális alakú gödör, déli végét metszi a „t” gödör. Oldalai enyhén lejtnek, majd hirtelen kiszélesednek, és éles töréssel érik el a gödörfenéket.

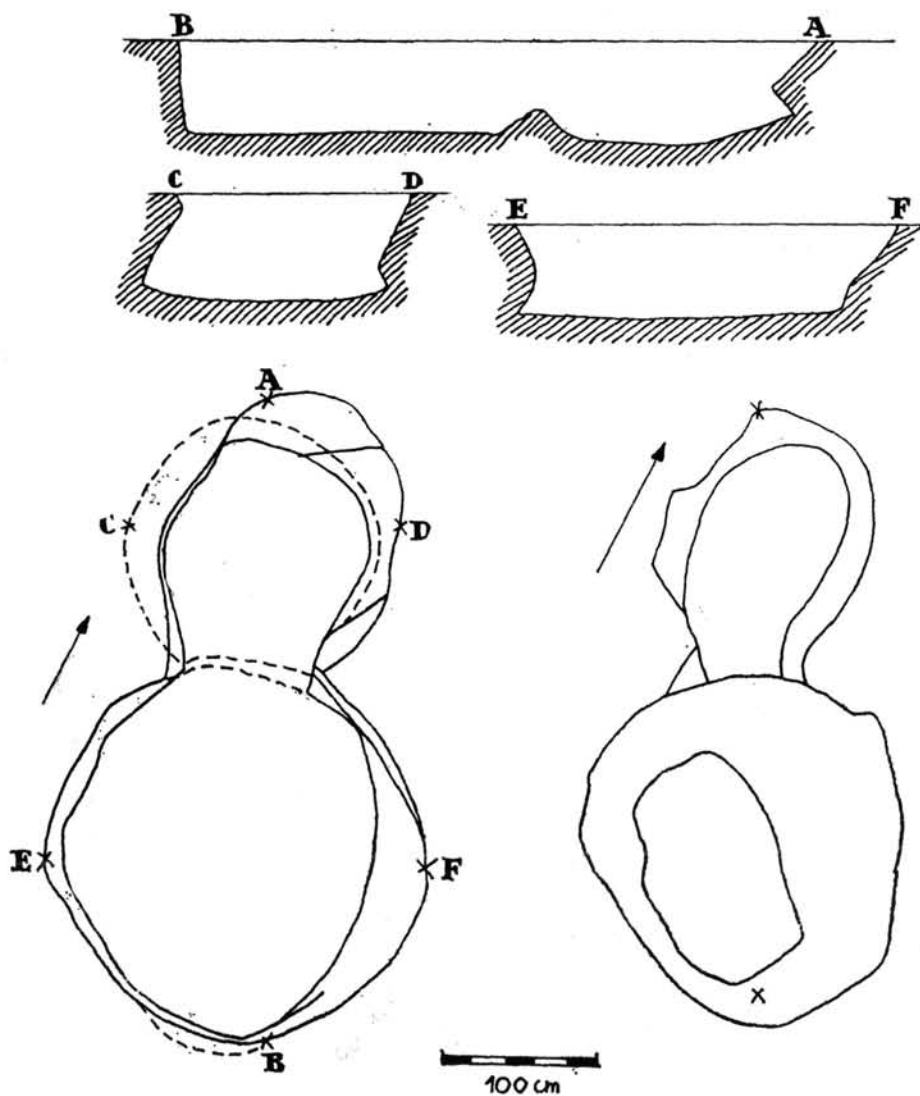
Leletanyaga:

1. Fekete színű, kézzel formált, csillámos anyaggal és apró kavicsokkal soványított, vékony falú, kisebb méretű fazék oldaltöredékei. Vállán ferde, nagyjából kör alakú, alatta ugyancsak ferde, csepp alakú, mélyen benyomkodott mintasor díszíti. (IX. t. 1.) Ltsz.: 78.2.133.
2. Fekete színű, jó kidolgozású, korongon készült, nagy méretű hordó formájú edény fenék része. (IX. t. 5.) Ltsz.: 78.2.133.
3. Fekete színű, külső oldalán fényezett edény ívelt válltöredéke, alig kiemelkedő bordadíszsel. (VII. t. 6.) Ltsz.: 78.2.135.

A gödörből előkerült még ezeken kívül négy darab, korongolt edényhez tartozó oldaltöredék. Az egyik nagyobb, ívelt oldaltöredék. (VII. t. 7.) Ltsz.: 78.2.136. „t” gödör: (26. kép) átm.: 250 cm, m.: -60 cm. Kör alakú, egyenes oldalú és egyenletes aljú gödör. Metszi az „s” gödör déli végét. Közepén, egy ovális felületen eltérő volt a gödör kitöltésének színe, de a különbség 20 cm után eltűnt.

Leletanyaga:

1. Külső oldalán fekete, fényezett, a belsőt sötétszürke színű, korongolt, vékony falú edény besimított vonással hangsúlyozott válltöredéke. (VII. t. 9.. Ltsz.: 78.2.140.

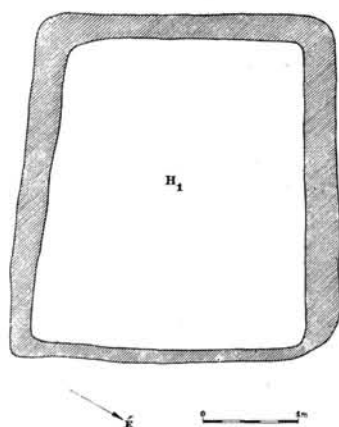
26. kép. Az „s” és a „t” gödrök felszín- és metszetrajzai

2. Sötétszürke színű, finom kidolgozású, korongolt edény oldaltöredéke, keskeny besimított vonaldísszel. (VII. t.11.) Ltsz.: 78.2.142.

A gödör anyagához tartozott még hét darab finom kidolgozású korongolt edény töredéke, továbbá három darab kézzel formált, apró kavicsokkal soványított edényből származó oldaltöredék is.

„v” gödör: 70 cm-es ívmetszetű darabját bontottuk ki, nagyobb része a kiáztatlan részbe esett. Leletanyagot nem tartalmazott.

ház: („h₁” jelű objektum) (27. kép) Csaknem pontosan négyzet alakú, 340×360 cm-es alapterületű ház földbemélyített alapja. Tetőszerkezetre utaló cölöplyukat nem találtunk. A cölöpöket a ház alapján kívülre ásták a földbe, de jóval sekélyebbre, mint a ház padlóját. Így történhetett, hogy a felszín erőteljes kopásával teljesen eltűntek a cölöpnyomok. Az alap csupán néhány centiméternyire mélyedt a szűz talajba, a padlón nem találtunk tüzelésnyomot.

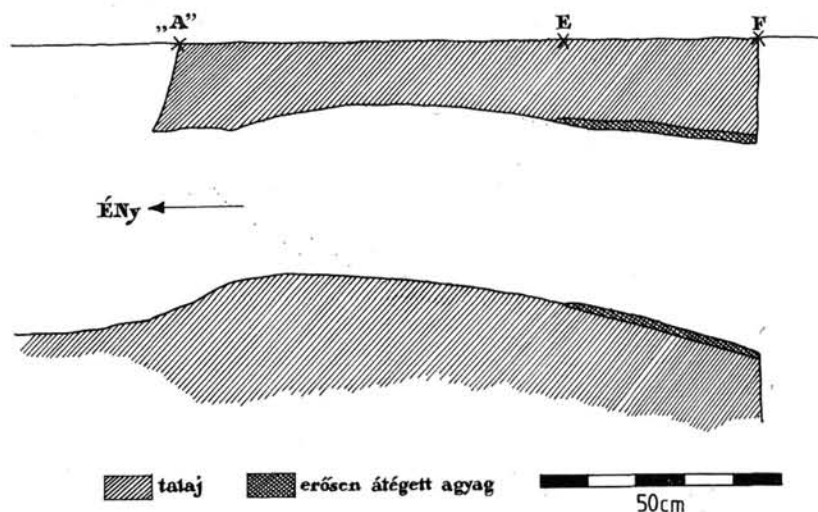
27. kép: A „H₁” objektum (ház) rajza

Leletanyaga:

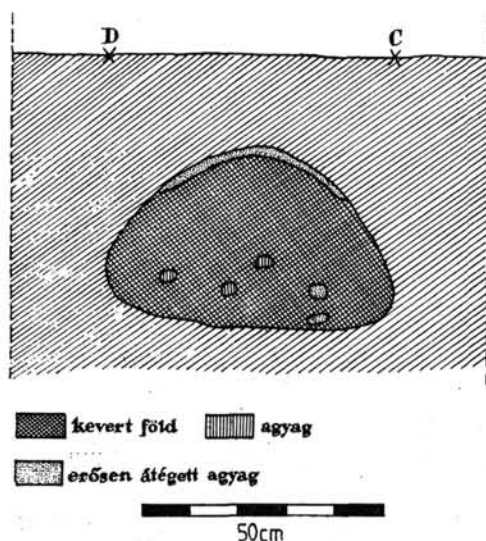
1. Világosbarna színű, kettőskúpos orsógomb fele. átm.: 3,0 cm (VII. t. 8.) Ltsz.: 78.2.62.
2. A külső oldalán fekete foltos, a belsőn világosbarna színű, kézzel formált, apró kavicsokkal soványított fazék alja. (VIII. t. 1.) Ltsz.: 78.2.44.
3. Barna színű, korongolt edény válltöredéke. Külső oldala fényezett. Besimított széles horony, alatta lapos borda és besimított, ferde, nyújtott hullámvonalak helyezkednek el. (VII. t. 13.) Ltsz.: 78.2.45.
4. Világosszürke színű, korongon készült, matt felületű, kúpos nyakú edény sekély, besimított horonnyal díszített nyaktöredéke. (VIII. t. 8.) Ltsz.: 78.2.48.
5. Sötétszürke színű, külső oldalán fényezett, korongon készült edény oldaltöredéke. (VII. t. 12.) Ltsz.: 78.2.57.

A ház leletanyagához tartozott még ezen kívül tíz darab szürke színű, korongolt edényből való aprócska töredék, továbbá egy csillámos anyagú és két darab kézzel formált durva edény vastag oldaltöredéke.

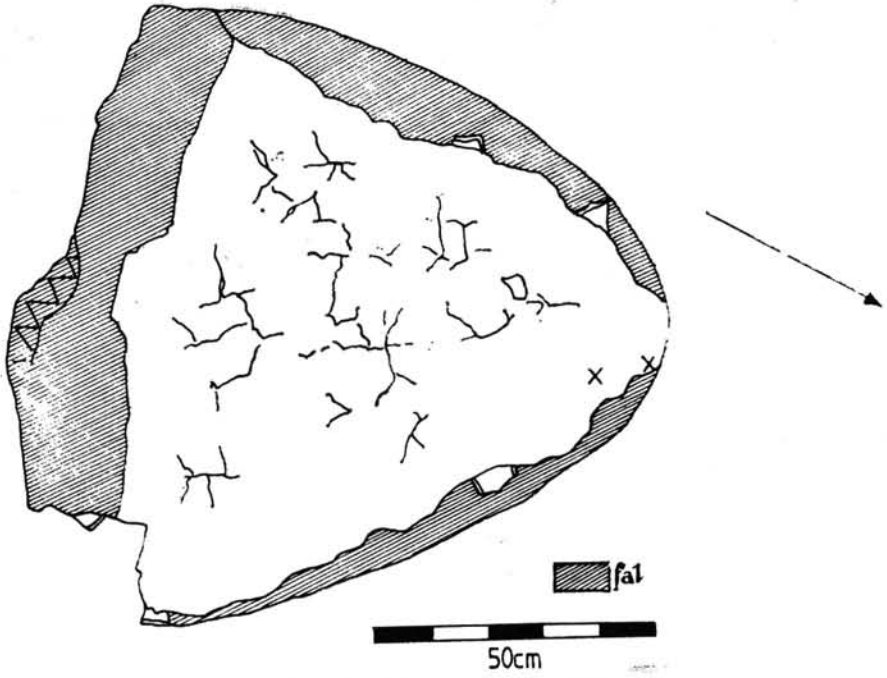
füstölő („H₂”, „u” gödör) és a szabadtéri kemence együttese: (28—30. képek) átm.: 2,92 cm×305 cm, m.: -85 cm. A H₂ jelű objektum eredetileg munkagödörként-agyagnyerőhelyként funkcionálhatott. Közvetlenül a gödör partján bontottuk ki a kemencét, amit eredetileg a gödör oldalában alakítottak ki. A kemencével szemben levő oldalon egy másik tűzhely volt — ennek sajnos csak nyomait találtuk meg — aminek füstjét egy kürtő vezette át az „u” jelű objektumba.

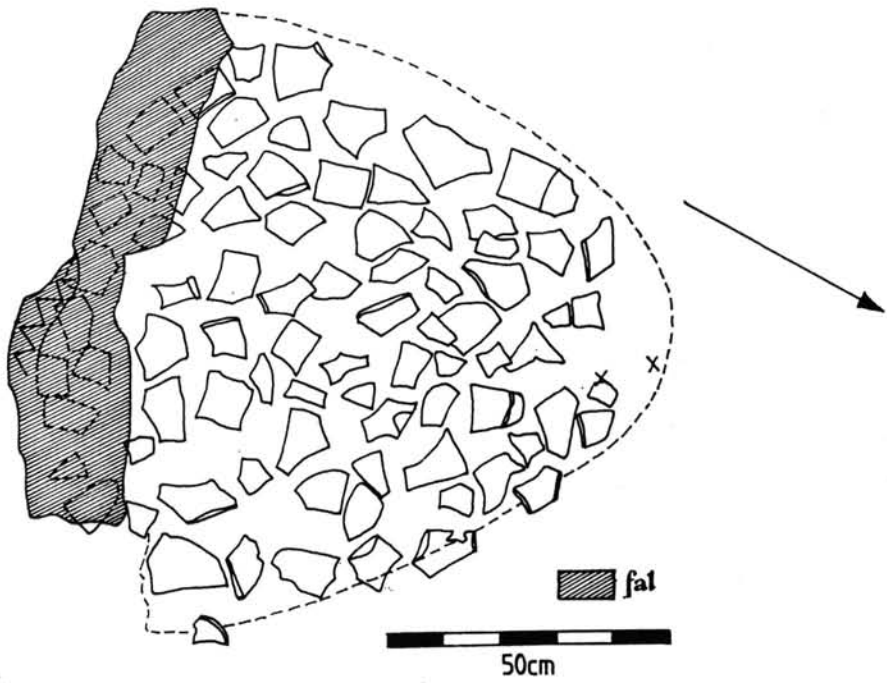
28a. kép. A „H₂” objektum (agyagnyerőhely) felszínrajza és metszetei

28b. kép. A füstölőjárt metszetei

29a. kép. A kemence bontás előtt

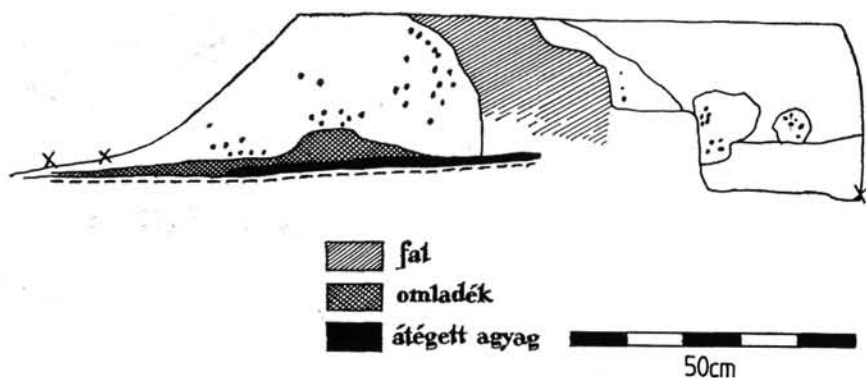
29b. kép. A kemence kibontva

Az objektumok leírása:

1. *Munkagödör* („H₂” jelű objektum) (28. kép) átm.: 320×300 cm, m.: –85 cm. Szabálytalan formájú, nagy méretű gödör. Oldalfalai egyenetlen kiképzésűek, több helyen padkák, illetve mélyedések tagolják. A DK-i oldal egyenletesen mélyül, míg a K-i felén inkább méhkas alakú. A metszetek alapján látszik a lassú feltöltődés nyoma, amint a gödör lassan, rétegesen bemosódott földdel, szeméttel, hulladékkal.

Leletanyaga:

1. Barna, fekete foltos, kézzel formált, durva kidolgozású vastag falú edény nyaktörödéke. (IX. t. 7.) Ltsz.: 78.2.164.
2. Szürke színű, korongolt, vékony falú csupor ívelten kihajló peremtörödéke. (IX. t. 4.) Ltsz.: 78.2.165.
3. Barna színű, fekete foltos, durva, kézzel formált fedő. Fogógombja lapos, ujjal egy lyukat nyomtak a közepébe. (IX. t. 8.) Ltsz.: 78.2.166, 224.
4. Fekete színű, korongolt edényke profilált talptörödéke. Külső oldalán a fényezés nyomai látszanak. (IX. t. 3.) Ltsz.: 78.2.167.

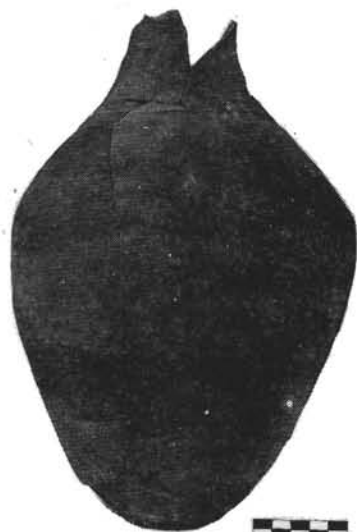
29c. kép. A kemence metszetei

5. Szürke, szabálytalan körszelet átmetszetű fül töredéke. (VIII. t. 10.) Ltsz.: 78.2.169.
6. Fekete, korongolt, vízszintesen kihajló peremű, kisebb tál peremtörödéke. (IX. t. 2.) Ltsz.: 78.2.179.
7. Barna színű, kézzel formált, durva kidolgozású, vastag falú edény fenéktörödéke. f.a.=6,4 cm (IX. t. 6.) Ltsz.: 78.2.185.
8. Szürke színű, korongolt nagyobb edény profilált aljtörödéke. (VIII. t. 7.) Ltsz.: 78.2.186.
9. Világosbarna színű, kézzel formált fazék ívelten kihajló, enyhén duzzadt peremtörödéke. (VIII. t. 4.) Ltsz.: 78.2.192.
10. Szürke színű, vastag, perem fölött átívelő fül töredéke, metszete ovális alakú. (VIII. t. 11.) Ltsz.: 78.2.184.
11. A külső oldalán sötétszürke, a belsően világos színű, korongolt edény ívelt, keskeny horonnyal tagolt válltörödéke. Külső oldala fényezett. (VIII. t. 3.) Ltsz.: 78.2.203.

12. Világosszürke színű, korongolt edény erősen kihajló, vékony falú peremtöredéke. (VIII. t. 9.) Ltsz.: 78.2.205.
 13. Világosszürke színű, korongolt tál alsó része, a vékony talp kis töredékével. (VIII. t. 5.) Ltsz.: 78.2.206.
 14. Világosbarna színű, kézzel formált széles szájú fazék bevagdolásokkal tagolt peremtöredéke. A perem alatt egy helyen át van fúrva. (VIII. t. 2.) Ltsz.: 78.2. 222.
 15. Szürke színű, korongolt, külső falán fényezett edény vízszintesen kihajló peremtöredéke. (VIII. t. 6.) Ltsz.: 78.2.223.
2. *Kemence* (29. kép) a sütőfelület mérete: 113×113 cm. Formája egyenlőoldalú háromszög, erősen lekerekített sarkokkal. A sütőfelület enyhén lejt a „H₂” gödör felé, tehát a kemence szája a gödör felé eső oldalon volt. A falából mindössze 25 cm

30. kép.

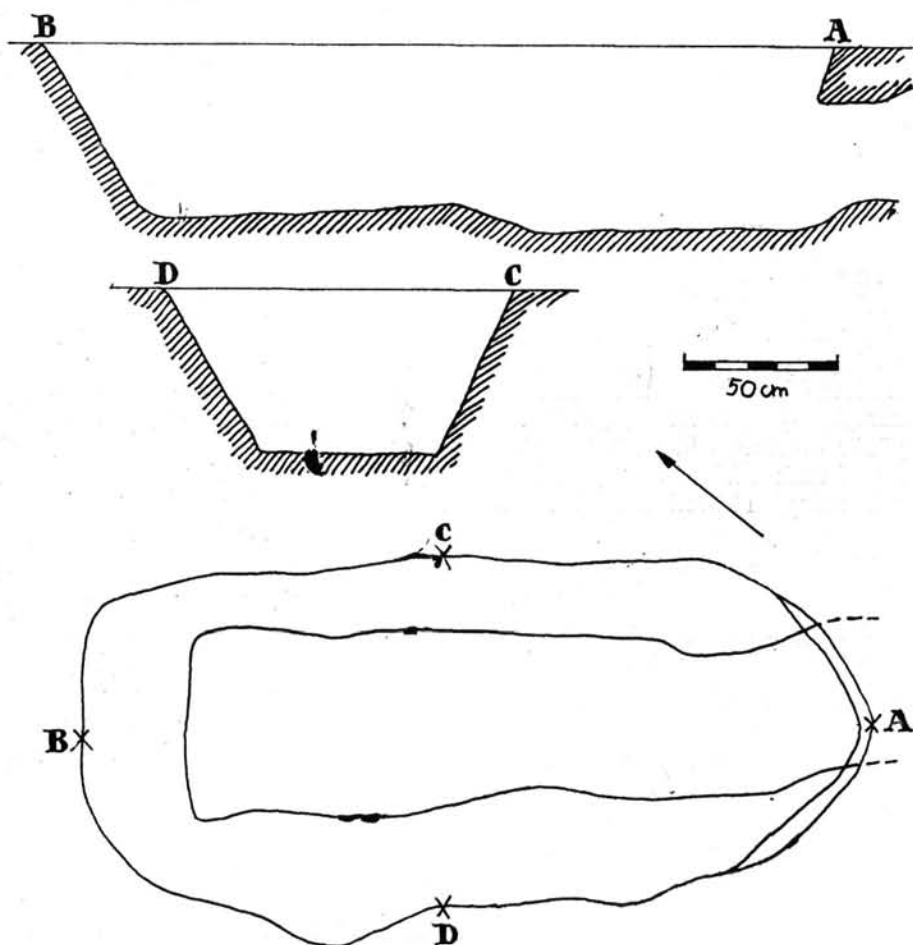

31. kép.

30—32. kép. A kemence tapasztása alól előkerült töredékekből összeállított edények

magas részt tudunk a metszet alapján megfigyelni. A kemence nagyobbik részét a talaj kopása és intenzív művelése tönkretette. A kemence alját két darab nagy méretű tárolóedény töredékeivel rakták ki, domború oldalukkal felfelé fordítva. A perem és fenékrészeket nem használták fel a tapasztáshoz. A cserepeket aztán 2–3 cm-es agyagréteggel fedték, ami használat közben átégett. Fölötte omladékréteg feküdt, a kemence beomlott teteje és oldala.

33. kép. Az „u” gödör rajza és metszetei

Leletanyaga:

1. Szürke színű, korongon formált, nagy méretű tárolóedény. Pereme és a fenékrésze hiányzik. Nyakát besimított hullámvonal díszíti, a vállon két fül csonkja látszik. Az edény hasa tojás alakú. Ragasztott, kiegészített. (30. kép) Ltsz.: 78.2.231.
2. Szürke színű, korongolt kisebb méretű tárolóedény, a pereme és a fenékrésze hiányzik. Erősen összeszűkülő nyakán függőleges irányú besimítások nyoma

látszik. A nyak alját keskeny, lapos borda tagolja. Ragasztott, kiegészített. (31. kép) Ltsz.: 78.2.236.

3. Szürke színű, korongolt, nagy méretű tárolóedény fenék része és oldaltöredéke. Ragasztott. (32. kép) Ltsz.: 78.2.237.

A kemence sütőfelületéből származik továbbá tizenhat darab szürke színű, korongolt edényből való oldaltöredék.

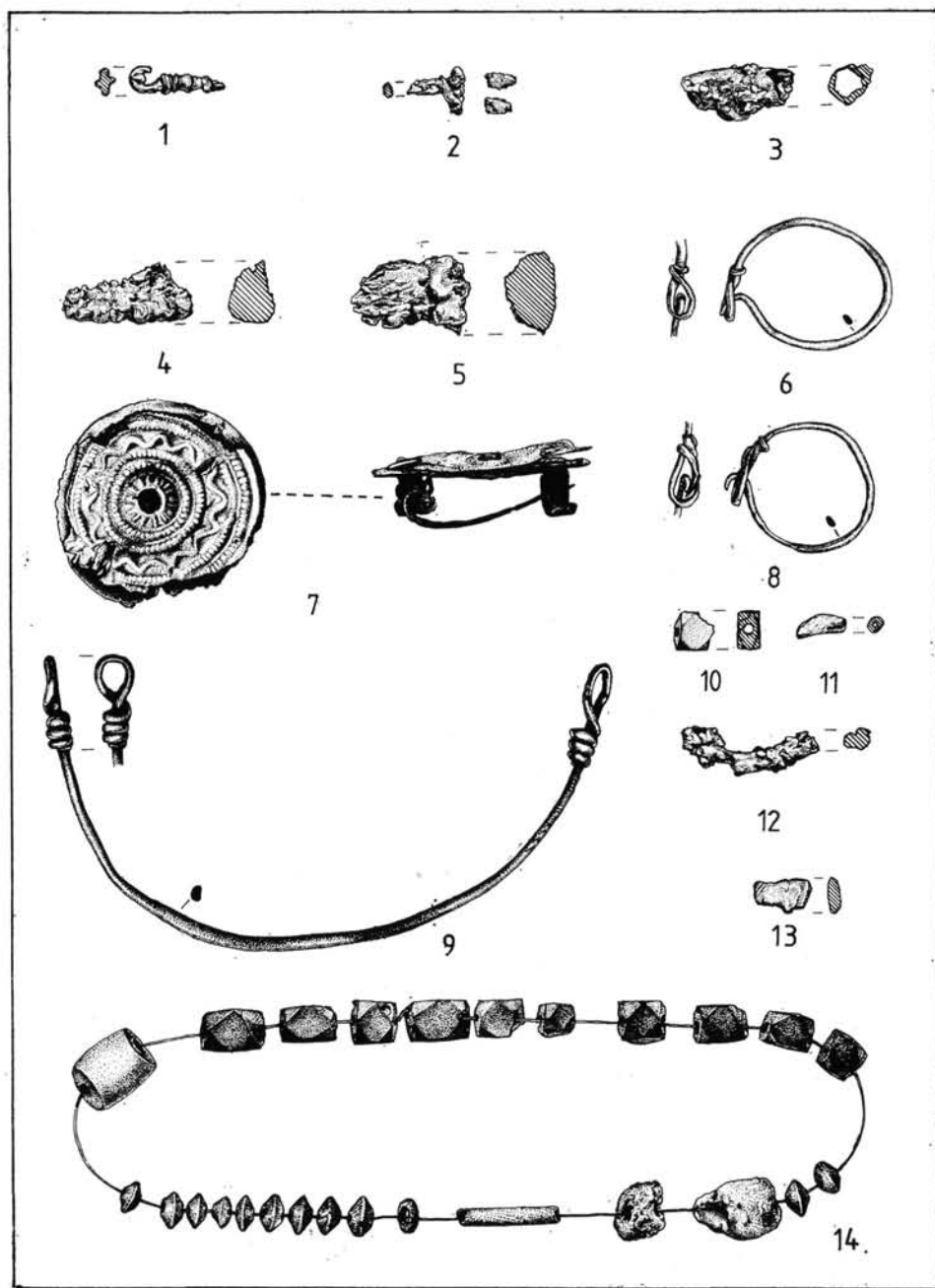
3. *Füstölő verem* („u” gödör) (33. kép) h.: 255 cm, sz.: 121 cm, m.: – 54 cm. Tenge-lyének tájolása: ÉNy—DK 320°—140°. Foltja megközelítőleg téglalap alakú volt erősen lekerekített sarkokkal, a DK-i végét elnyúlóan, elkeskenyedően alakították ki. Oldalfalai egyenesek, alja egyenletes, metszete szabályos trapéz formájú. Betöltésében kevés állatcsontot és jellegtelen szürke szarmata cseréptöredékeket találtunk. Bontás közben figyeltük meg, hogy a gödör DK-i végében egy lekerekített sarkú háromszög formájú újabb — a gödör betöltésével megegyező színű és anyagú — elszíneződés jelentkezett. (33/a kép.) Fölötte 15 cm-es szűz agyagréteg helyezkedett el. Kibontása közben derült ki, hogy kürtő, a „H₂” gödört köti össze az „u” jelű objektummal. (33/b kép.) A „H₂” felé eső oldalán is lekerekített háromszög átmetszetű a kürtő vége, azzal a különbséggel, hogy közben az oldala 60 cm mélyen befelé erősen átégett volt. A füstölő „u” jelű gödör felőli végén csak a felső ívén figyeltünk meg gyenge égésnyomokat. Egyértelmű tehát, hogy a munkagödör a („H₂”) gödör oldalában eredetileg egy tüzelőhely működött, aminek a kürtője a füstölő verembe („u” gödörbe) torkollott, átvezetve a tüzelőhelyben keletkező füstöt. A 125 cm hosszú, 35—40 cm-es átmérőjű, enyhén ívelt formájú kürtőnek ugyanis csak ez lehetett a funkciója. A munkagödör oldalában kialakított tüzelőhely az idők folyamán teljesen tönkrement, ezért mi csak a kürtő égésnyomaiából és a gödör kitöltéséből előkerült tapasztás-darabok alapján következtetünk meglétére.

A szarmata temető elemzése

A temetőterkép jól mutatja (2. kép), hogy csak északi és nyugati irányban lezárt a temető, dél-délkelet felé biztosan folytatódik. A sírok nagyjából egy csoportban, zárt területen helyezkednek el. A gyereksírok mindegyike felnőtt sírja közelében található, ami esetleg szoros rokoni kapcsolatokra utalhat. Különösen feltűnő ez a közelség a 69. és a 70. sír esetében, ahol mindössze egy méter a két sír közötti távolság. A 2. sír a többtől kissé távolabb került elő. Az 1. honfoglaló sírral egyidőben akkor bolygatták meg, amikor a területet átszelő csőfektetéshez ásott árkot készítettek. Előkerülése bizonyíték arra, hogy a temető keleti irányban folytatódik. Különösen figyelemre méltó a 76. sír helyzete. A sírcsoporttól északra 45 méterre került elő, körülötte minden irányban igen nagy terület van feltárva, így bizonyos, hogy a többi halottól elkülönítve hantolták el. A közösség nemcsak hogy nem fogadta be temetőjébe, hanem sírba helyezése előtt össze is kötözték. Zsugorított szarmata temetkezést több lelőhelyről ismerünk⁸. Tudomásunk szerint azonban ez az első adat, amikor a halott összekötözésének okát, kiközösítettségét, a temető szerkezte is ennyire nyilvánvalóan alátámasztja.

A sírgödörök általában téglalap formájúak, kevésbé vagy jobban lekerekített sar-

⁸ Zsugorított temetkezés fordult elő az alábbi lelőhelyeken: pl.: Tápé-Malajdok A 53. sír, Tápé-Malajdok B 16. sír (PÁRDU CZ MIHÁLY—KÖREK JÓZSEF 1946—48.), Kardoskút-Kossuth tsz téglavetődjében (OLASZ ERNŐ 1962. 42.), Sándorfalva-Eperjes 10. sír (VÖRÖS GABRIELLA 1982—83/1. 150. 15. kép), Szeged-Csongrádi út 15. sír. (VÖRÖS GABRIELLA 1981.)

I. tábla: 1—5=2. sír; 6—14=62. sír

kokkal. Nagyságuk alapján három jól elkülöníthető csoportot alkotnak. Három méternél hosszabb sír (67, 69, 71. sír) a kb 1 méterrel rövidebbek tartoznak a másik csoportba (2, 76, 81. sír) és természetes módon a gyereksírok a legkisebbek (62, 70, 84. sír). A 67. sír arányaiban tér el az összes többitől, hosszához képest ugyanis (309 cm) meglepően keskenyre ásták (62 cm). A hossz- és szélesség nagysága — legalábbis e néhány feltárt sír esetében — egyenesen arányos a mélység méretével: a legnagyobb sír a legmélyebb (– 76 cm) a legsekélyebben a gyereksírokat találtuk (– 12, – 13, – 19 m). A sírgödrök feltűnő méretbeli különbségeinek okát nem tudjuk.

A 2. és a 76. sír halottját koporsóban földelték el. A 2. sírban pontosan meg tudtuk figyelni a koporsó méreteit és szerkezetét is. A metszetek alapján (4. kép) az elhunytat farönkből kivájt, egyenes végű koporsóban hantolták el.⁹ A 76 sír halottja is koporsóban nyugodott, de a rossz megfigyelési körülmények miatt csak a koporsó meglétének tényét tudtuk rögzíteni.

A sírgödrök tájolása egységesnek mondható, a főirány minden esetben DK—ÉNy, a legnagyobb eltérés pedig mindössze 28°.

A halottakat — a 76. sírban erősen zsugorított idős nőt kivéve (10. kép) — háton fekvő, nyújtott helyzetben temették el.

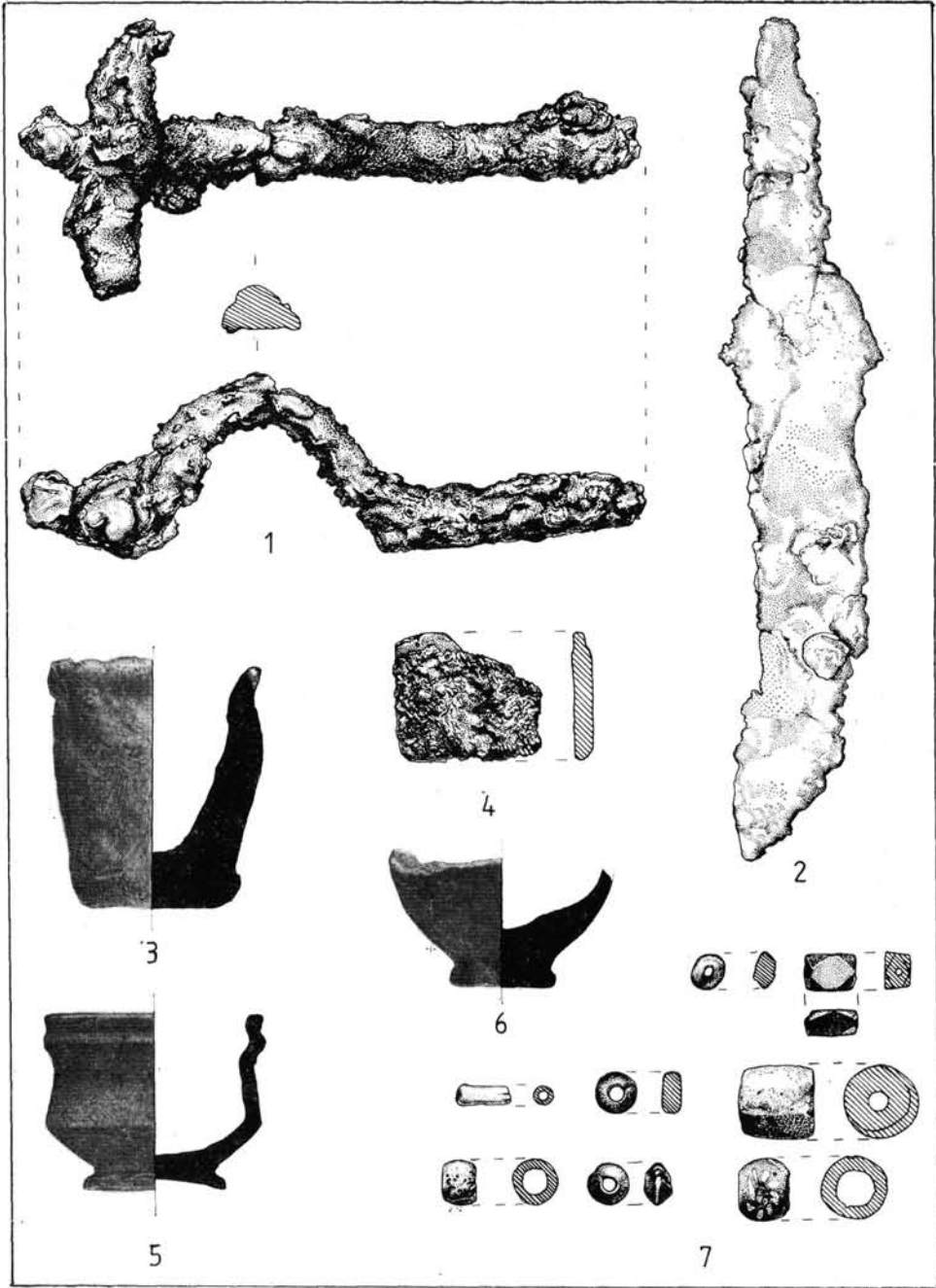
A temetkezési rítus másik jellegzetes vonása, hogy az elhunyt mellé a sírba edényt is helyeztek, minden esetben a lábak elé. Az összekötözött asszonynak a térdeire tettek egy kis bögrét (76. sír). Hat sírban találtunk edényt, közülük négy korongolt volt, kettő kézzel formált. Közös vonásuk viszont aprócska méretük. A 67. sírban lelt, fazékhoz hasonló formájú kis edényke akár szimbolikusnak is tartható, hiszen vastag fala miatt szinte nincs is úrtartalma. (II. t. 3.). Elgondolkodtató, hogy a szarmata sírokban előkerülő edénykékből szinte soha nem találunk ételmellékletre utaló nyomot, csontot vagy növényi maradványokat. Kicsi méretük miatt nem is, igen alkalmasak erre a funkcióra. A sírokba helyezett kicsi edénykéket a hozzátartozók, halottjaikról való gondoskodásának étel, ital adásának csupán jelzésszerű, szimbolikus megnyilvánulásai. A lelettípusok közül az edények mellett csupán kettő, a vas-kés és az orsógomb tartható mellékletnek, az összes többi a viselet tartozéka. Vas-kést egyedül a 67. sírban találtunk (II. t. 2.). Ez az egyetlen sír, amiben biztosan férfi nyugodott. A női sírok jellegzetes melléklete az orsógomb. A 81. sírban a jobb medence mellett volt, a teljesen feldúlt 71. sírban nem ismerjük a helyét. Mindkettő példány az aszimmetrikusan kettősküpos típusba tartozik (III. t. 1—2.).¹⁰

Elsősorban a női sírok ékszerei és gazdag gyöngyanyaga tette lehetővé, hogy néhány viselettörténeti megfigyelést is tehattünk.¹¹ Az ékszerek közé tartozik a fibula, melynek funkciója a ruha rögzítése lehetett, ugyanis kivétel nélkül mindig az áll alatt, a nyak táján fordulnak elő. Viseletük általános volt a szarmatáknál, a férfi- és a női sírokban egyaránt megtaláljuk (67. sír, II. t. 1.). A 62. sírban nyugvó kislány ékszerekészlete a legteljesebb. A ruha nyakát szépmívű ezüstlemezes korongfibula fogta össze (I. t. 7.), a nyakát bronz féltorques díszítette, (I. t. 9.) füleiben hurkos végű fülbevaló függött. (I. t. 6, 8.). A sírból elég nagy számban kerültek elő gyöngyök

⁹ DINNYÉS ISTVÁN megjegyzi, hogy a koporsós temetkezési rítus kezdete az Alföldön az isz. 260—270 tájára tehető (1975. 66.). Kapocs nélküli, fatörzsből kivájt koporsót sikerült megfigyelni a Tápé-A 151. sz. lelőhelyen is (Vörös Gabriella ásatása, közöletlen) és a Szeged-Csongrádi úti temető sírjaiban is (Vörös GABRIELLA 1981. 43—44.). Ez utóbbi temető felső időhatára biztosan nem nyúlik a 260—270-es évekig. A Felső-Tiszavidéken Tiszavasvári, Városföld lelőhelyen, a 7. sírban, amely a 2. sz. végére, a 3. sz. elejére tehető (ISTVÁNOVITS ESZTER 1989.)

¹⁰ Az orsók használatáról, típusairól részletesen: H. VADAY ANDREA 1987. 213—216.

¹¹ A gyöngyök részleges tipológiáját H. VADAY ANDREA dolgozta ki egy II—III. századi temető leletei alapján. (H. VADAY ANDREA—SZÖKE BÉLA MIKLÓS 1983. 103—113.)

II. tábla: 1—3=67. sír; 4; 6=69. sír; 5—7=70. sír

is, jobbára a mellkas környékéről. Egy részük biztosan nyakláncához tartozott, az apró kettőskúpos alakú kék és sárga gyöngyöcskék viszont inkább a ruhára voltak felvarrva.

Korábban általános volt az a vélemény, hogy a féltorqueseket gyöngyökből fűzött félnyakláncokkal egészítették ki, és így rögzítették a nyakon.¹² Tudunk azonban olyan esetről is, amikor a torquessel együtt a nyak körül egyáltalán nem voltak gyöngyök¹³, más esetben a gyöngyök és a torques egymáshoz való viszonya zárta ki az ilyen módon való rögzítés lehetőségét. A 62. sír esetében az utóbbi a helyzet. A nyaki részen alig található gyöngyök (5. kép), zömük a mellkason, de mindenképpen a torques íve alatt található, így nyilvánvaló, hogy egy nyakláncához tartoztak. Nyaklánc volt a 70. sírban nyugvó kislánynak is. A kettőskúpos alakú kék pasztagyöngyök ebben az esetben inkább felvarrva voltak: helyzetük alapján, valószínűleg a ruhácska ujját díszítették (8. kép). A 76. sírban, a nyak körül előkerült gyöngyszemek — helyzetük és típusuk miatt — egyértelműen csak felfűzve lehettek. (11. kép.). A temetőben előforduló nyakláncok közös vonása, hogy vegyes gyöngyökből fűzték valamennyit és mézskőgyöngy (2—3 db), karneolgyöngy (1—10 db), valamint a pasztagyöngyök különböző típusai minden esetben megtalálhatók (cső alakú és nyomott gömb alakú) a fűzéren.

A szarmata női viselet legérdekesebb vonása, hogy a ruha ujját, nyakrészét (kivágását), valamint a ruha alsó szegélyét gyöngyökkel, általában gyöngyosorokkal varrták ki. A két gyereksír gyöngykészlete alapján csak valószínűsíthettük, hogy a ruha ujját kihímezték. A 76. sírban a gyöngyök elhelyezkedése alapján egy nadrág (12. kép), a 81. sírban pedig egy szoknya kivarrását rögzítettük (14. kép). A gyöngyök mindkét esetben szorosan egymás mellett elhelyezkedő sorokban voltak felvarrva, meghatározott rend szerint. A színek soronként változtak, de egy soron belül mindig azonos színű gyöngy volt. A 76. sírban, a zsugorított helyzetnek köszönhetjük, hogy a többi sortól eltérő típusú gyöngyökkel díszített legelső sor a nadrág szárának területét is megadta. (12. kép).

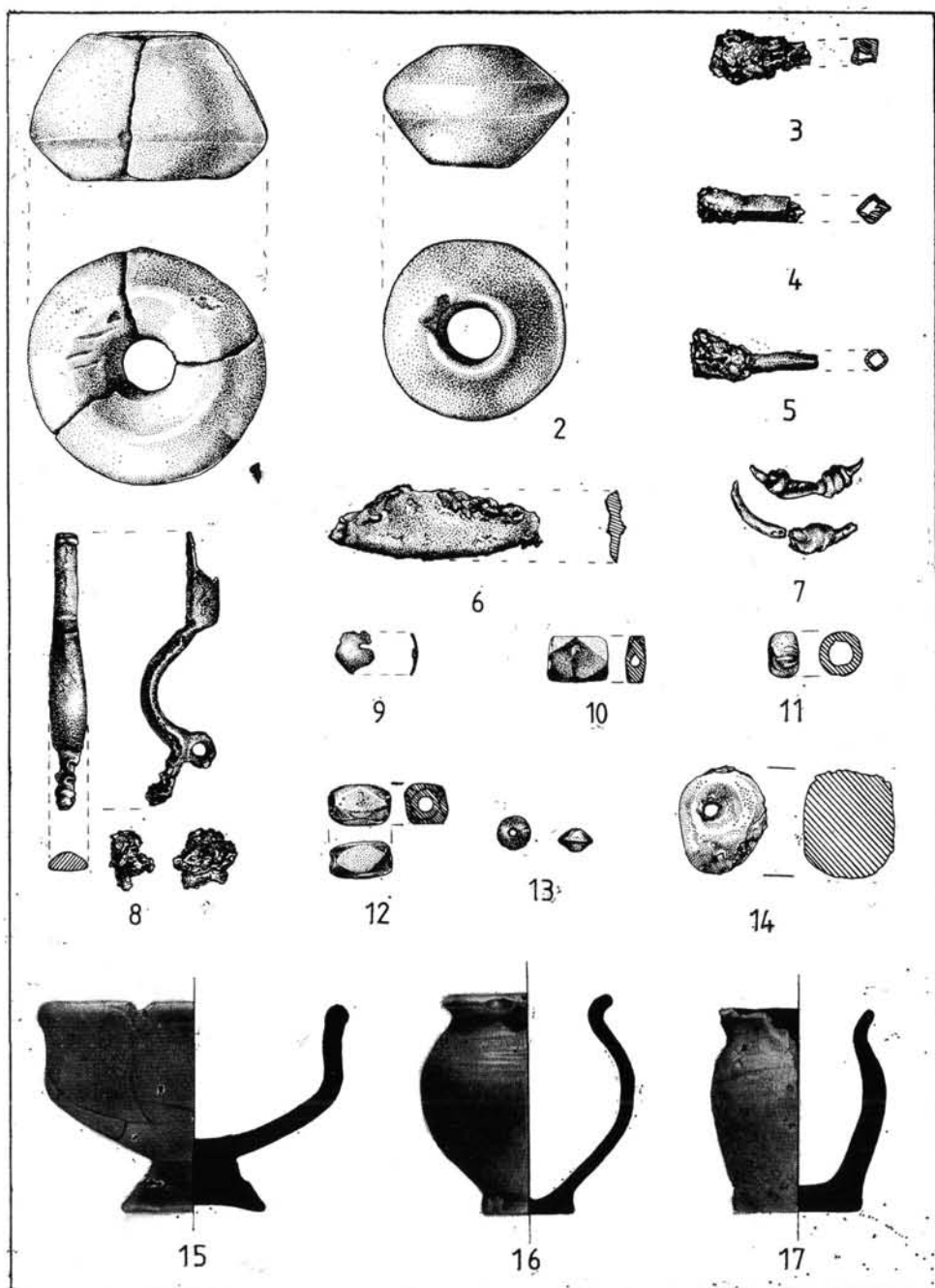
A temető sírjainak csaknem fele valamilyen mértékig bolygatott volt. A legmélyebb sírokban (69, 71.) már bontás közben észleltük a rablógödört és formáját is rögzíteni tudtuk (7, 9. kép). A 69. sírban a mellkasi részt bolygatták meg, míg a 71.-ben a sír hosszanti oldalfalába is behatolva feldúlták az egész csontvázat. A 2. sírban egyetlen csont sem volt a helyén, de a koporsó vonala sértetlen volt és rajta kívülre egyetlen csont sem került. Ebben az esetben tehát a sírrablók pontosan a koporsóra ástak rá. (3. kép.) A 67. és a 76. sírokban a mellkas csaknem összes csontja hiányzott. Beásásnak nem találtuk nyomát és a leletek is a helyükön voltak. (Egyes csontok elmozdulása rabolatlan sírban is előfordul, az oka elsősorban állatjárás lehet). Ilyen esetekben arra gondolunk, hogy az agyagos földben egyes csontok annyira elporladnak, hogy csupán lenyomataikat találtuk meg. Legfőbb bizonyíték erre a 69. felnőtt sír, ahol a bolygatatlan részen eredeti helyzetben talált hosszúcsontoknak is csak a lenyomatait tudtuk kibontani. A csontok rendkívül rossz megtartása azonban nemcsak a talajadottságok függvénye, hiszen az ugyanitt feltárt honfoglaló sírokban a csontvázak nagyon jó állapotban kerülnek napvilágra.

A temető kronológiai helyzetének meghatározásánál elsősorban a fibulák jönnek számításba.¹⁴ Az ún. alföldi típusú számszerű fibula (III. t. 8.) a III. századra

¹² A torquesek viselésének rekonstrukciójáról: PÁRDU CZ MIHÁLY 1951. 25. nő. 1937. 134.

¹³ Pl.: Kiszombor-B 73; 112. sír. PÁRDU CZ MIHÁLY 1950. 15. 16.

¹⁴ A fibulák kronológiai besorolásához szükséges adatokat H. VADAY ANDREÁNAK köszönjük. L. továbbá: KÜRTI BÉLA 1987. 76. 131. jegyzet.

III. tábla. 2—7, 9, 11, 13—15=71. sír; 10, 12, 16=76. sír; 1,17=81. sír; 8=84. sír

keltezhető és aránylag gyakori leleteknek számítanak a szarmata temetőikben.¹⁵ A kéttagú vasfibula azonban (II. t. 1.) a 4. század vége és az 5. század közepe közötti időszakra keltezhető, késői temetők jellegzetes lelete.^{15a} A 62. sír lapos dobozfibulájának (I. t. 7.) kevesebb párhuzamát ismerjük.¹⁶ A számszerjé fibulával megegyezően ez a típus is a III. századra korhatározható. A hurkos végű fülbevalókat (I. t. 6, 8.) Párducz Mihály a III—IV. századra teszi, de használatuk már a 2. század végétől bizonyítható.¹⁷ A mindkét végén hurkos, ún. féltorquesek (I. t. 9.) elterjedését a Tisza—Maros—Körös vidékére tartja jellemzőnek. A sodrott típust időrendileg későbbinek határozza meg, mint az egyszerű huzalból hajlítottat, megjelenését a szarmatakor III. periódusához köti.¹⁸ A hurkos-kampós fülbevalók és az ún. féltorques, — mint ékszer garnitúra — szórványosan a legkésőbbi szarmata és hunkori leletegyüttesekben is előfordulnak.¹⁹

Az edények közül a 81. sír gömbös hasú kis edénykéje (III. t. 16.) a szarmatakor általános, nagyon gyakran előforduló típusa.²⁰ Közélebbi időrendi besorolásra a másik két korongolt edény sem ad módot (II. t. 5., III. t. 15.)²¹

A település elemzése

A feltárt területen összesen 23 objektum került elő: 19 gödör, 1 ház, valamint egy 3 objektumból álló összetartozó együttes (munkagödör, kemence, füstölő). A gödrök közül négyet nem sorolhatunk egyértelműen a szarmatakorikák közé, ugyanis semmilyen leletanyagot nem tartalmaztak („d”, „h”, „k”, „v” gödrök). Az „a” gödör a benne talált kerámiaanyag alapján későbronzkorinak bizonyult. A szarmatakorikák gödrök csaknem kivétel nélkül kőalakúak, vagy ahhoz hasonló formájúak. Az „l” gödör trapézhoz hasonlít, az „s” gödör ovális, az „r” pedig valószínűleg hosszúkás volt, bár ennek csak egy részét bontottuk ki. Méhkas alakú a „c”, „g”, „l” és „p”, egyenetlen és szabálytalan oldalú a „b”, „c” és „f” gödör. A „t” gödör alját vízszintesre alakították ki, de oldala ennek is szabálytalan. Néhány gödör pontos formáját nem lehetett megfigyelni, mert nagyon sekélyek voltak („i”, „m”, „n”, „o” gödrök). Méretük és mélységük nagyon változó: átmérőjük 50—250 cm, mélységük — 15—110 cm közötti. A gödrök telepítésében semmilyen szabályos rendszert nem tudtunk felfedezni. A térkép alapján úgy tűnik, hogy a telep csak É-i irányban ér véget, a többi irányban minden bizonnyal folytatódik. A gödrök — szabálytalan formájuk és egyenetlen kialakításuk miatt — kivétel nélkül agyaggyerőhelyek lehettek.

A feltárt terület K-i szélén került elő a telep egyetlen háza (2. kép). Méretei:

¹⁵ A számszerjé fibula néhány analógiája: Pusztamérges-A 4. sír; MFM 53. 261. 7.; Szeged-Tápé A 151. kútkörzet, 18. sír MFM 82. 4. 54.

^{15a} PÁRDU CZ MIHÁLY—KOREK JÓZSEF 1946—48. LIV. t. 6., LV. t. 5a—b, LVI. t. 4a—b.; LVIII. t. 7a—b (Tápé-Malajdok A), továbbá: PÁRDU CZ MIHÁLY 1959. VIII. t. 12.; XIV. t. 2. (Csongrád-Kenderföldek).

¹⁶ VADAY ANDREA 1985, 351. 8. t. 2. (Törökszentmiklós, 54. sír)

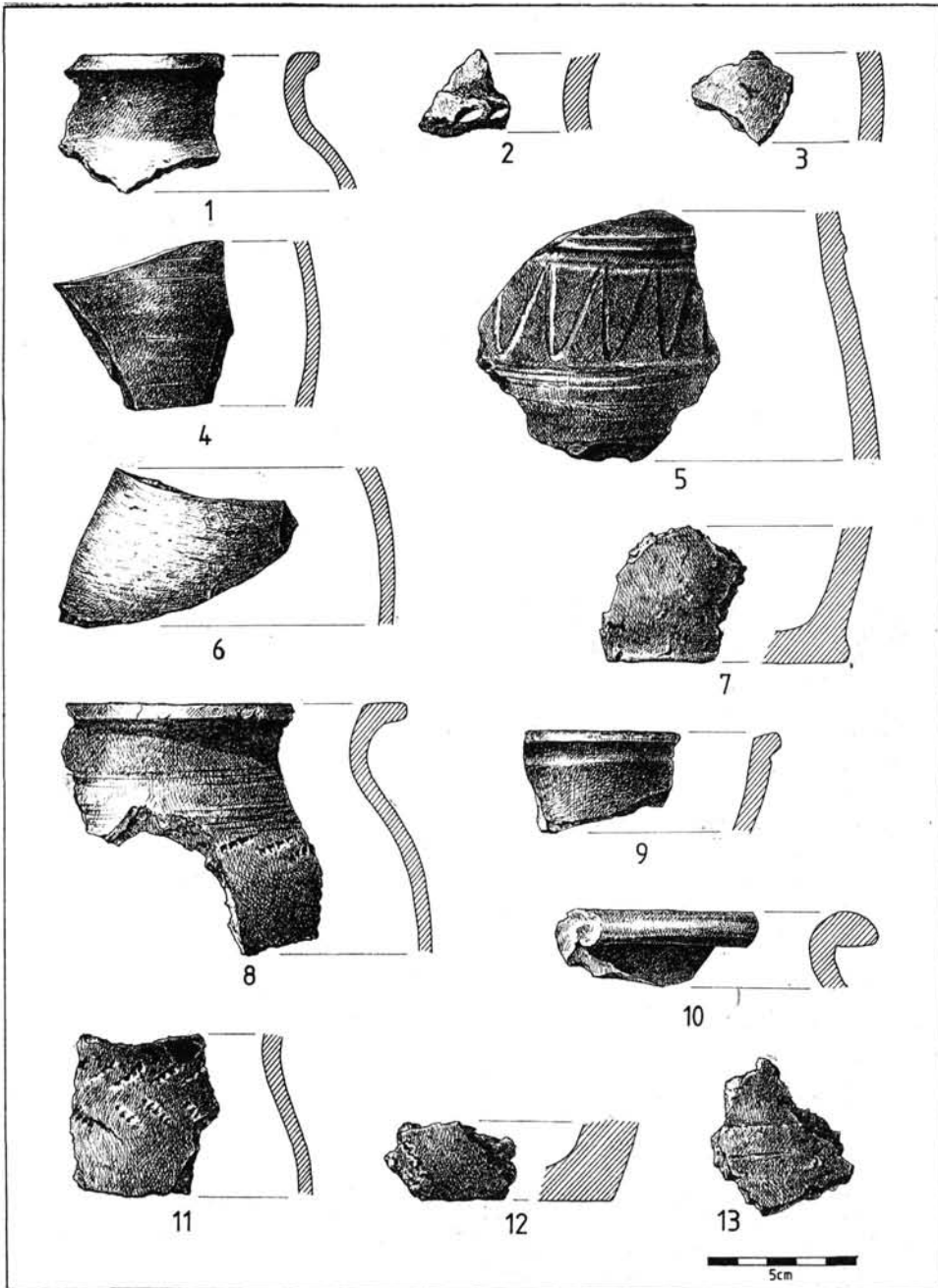
¹⁷ PÁRDU CZ MIHÁLY 1945. 76—78. ISTVÁNOVITS ESZTER 1989., az ide vonatkozó legújabb irodalommal. Köszönjük, hogy kéziratos munkáját felhasználhattuk.

¹⁸ PÁRDU CZ MIHÁLY 1951. 24—25.

¹⁹ VÖRÖS GABRIELLA 1986. 28. III. t. 1—2; 4.

²⁰ KISZOMBOR B 20. sír: PÁRDU CZ MIHÁLY 1950. XXXIV. t. 34. a—b. Uő. 84. sír. i. m. XXXIV. t. 29; Szentés-Sárgapart 32. sír. i. m. LXIV. 2 a—b. 4. sír: i. m. LXIV. t. 3 a—b; Szeged-Pusztakömpök i. m. CXXII. t. 21—24.; Püspöktele i. m. CXXVI. t. 8.

²¹ A 71. sír alacsony talpon álló, viszonylag ritkább típust képviselő tájának pontos analógiája a Szeged-Alsótanya-piactéri temetőben került elő. PÁRDU CZ MIHÁLY 1950. CXXI. t. 9.

IV. tábla: 1—4=„b” gödör, 5—7=„c” gödör, 8—13=„e” gödör

340×360 cm, alapja a földbe mélyített volt. A házon belül sem cölöplyukat, sem tüzelés nyomát nem találtuk.

Annak ellenére, hogy az utóbbi években egyre gyakrabban kerültek elő szarmata-kori építmények nyomai, csak kevéssé, vagy alig ismerjük szerkezetüket vagy építési módjukat. Eddig csupán néhány lelőhelyről közöltek épületet: pl. Hódmezővásárhely-Solt Palé,²² Mohács,²³ Hódmezővásárhely-Fehértó,²⁴ Ózd,²⁵ Tiszaeszlár-Basahalom,²⁶ Sándorfalva-Eperjes,²⁷ Biharkeresztes-Ártánd-Kisfarkasdomb,²⁸ és Nagyfarkasdomb.²⁹ A Régészeti Füzetek és az Archaeológiai Értesítő ásatási összefoglalói 1980-ig 27 lelőhelyen említenek, vagy írnak le szarmata-kori építményeket. Ebből 14 csak utalásszerű³⁰ megjegyzés, mindössze 13 esetben találunk egy vagy több adatot, ami az építmény korára, méretére, szerkezetére ad támpontot.³¹ A rendelkezésünkre álló kevés adat ellenére változatos kép alakult ki előttünk az Alföld szarmata-kori építészetéről. Az építmények formája, mérete, szerkezete ugyanazon telepen belül is különböző lehet. A kutatás jelenlegi helyzete és eredményei azonban nem teszik lehetővé, hogy a szarmata-koron belül biztos épülettípusológiát állítsunk fel. A legkorábbi időszakból (I–II. sz.) például csak egyetlen olyan lelőhelyről tudunk, ahol ház is került elő.³² Az egész időszakra érvényes egyetlen közös vonásuk, hogy valamennyit földbe mélyítették. Hozzá kell azonban tennünk, hogy nagy valószínűséggel voltak föld feletti építmények is, ezek azonban nyom nélkül elenyésztek.

²² PÁRDU CZ MIHÁLY 1938. 101–106; 117–118; 4a–b.

²³ PÁRDU CZ MIHÁLY 1949. 85–90.

²⁴ PÁRDU CZ MIHÁLY 1952. 39–42.

²⁵ PÁRDU CZ MIHÁLY—KOREK JÓZSEF 1959. 159–227.

²⁶ KOVALOV SZKI JÚLIA 1980. 18–23.

²⁷ VÖRÖS GABRIELLA 1983. 142–143. 24. grafikai melléklet.

²⁸ M. NEPPER IBOLYA 1981. 17–18.

²⁹ M. NEPPER IBOLYA 1982. 101–249.

³⁰ 1. Csongrád-Vidre sziget (G. SZÉNÁSZKY JÚLIA 1973. 7–8.)

2. Csongrád-Saroktanya (G. SZÉNÁSZKY JÚLIA 1972. 6.)

3. FELGYŐ (LÁSZLÓ GYULA 1971.)

4. Kardoskút-Kossuth tsz (OLASZ ERNŐ 1961. 44.)

5. Kunszállás-Fülöpjakab (H. TÓTH ELVIRA 1968. 41.) Uő.: 1979. 71.

6. Maroslele-téglaház (NAGY KATALIN) 1965. 32.)

7. Mezőberény-Belentai út 31. (MARÁZ BORBÁLA 1972. 16.)

8. Sándorfalva-Sövényházi út (KÜRTI BÉLA 1980. 65.)

9. Szabadszállás-Józan (H. TÓTH ELVIRA 1965. 19.)

10. Tiszaföldvár-Téglagyár (H. VADAY ANDREA 1980. 56–57.) Uő.: 1981. 50.

11. Tiszánána-Rövid dűlő (FODOR LÁSZLÓ 1974. 55–56.)

12. Tiszaszőlős-Csontospart III. (CSALOG ZSOLT 1964. 48.)

13. Tiszafüred-Nagykenderföldék (H. VADAY ANDREA 1974. 55.)

14. Szatymaz-Jánosszállás-Katonapart (BÁLINT CSANÁD 1971. 61.)

³¹ 1. Beregsurány (CSALLÁNY DEZSŐ 1970. 42.)

2. Doboz-Hajdúirtás (KOVALOV SZKI JÚLIA 1975. 92–93.)

3. Farnos-Kása dűlő (DINNYÉS ISTVÁN 1977. 30.)

4. Gorzsa-Czukor-major (HORVÁTH FERENC 1980. 12.)

5. Gyoma-Ózed (SZŐKE BÉLA MIKLÓS 1980. 54–55.)

6. Ipolytölgyes (ERDÉLYI ISTVÁN 1968. 34.)

7. Jánosszállás-Katonapart (BÁLINT CSANÁD 1970. 44.)

8. Kardoskút (PÁRDU CZ MIHÁLY 1969. 12.)

9. Kiskundorozsma-Vöröshomok dűlő (BÁLINT ALAJOS 1963. 91–100.)

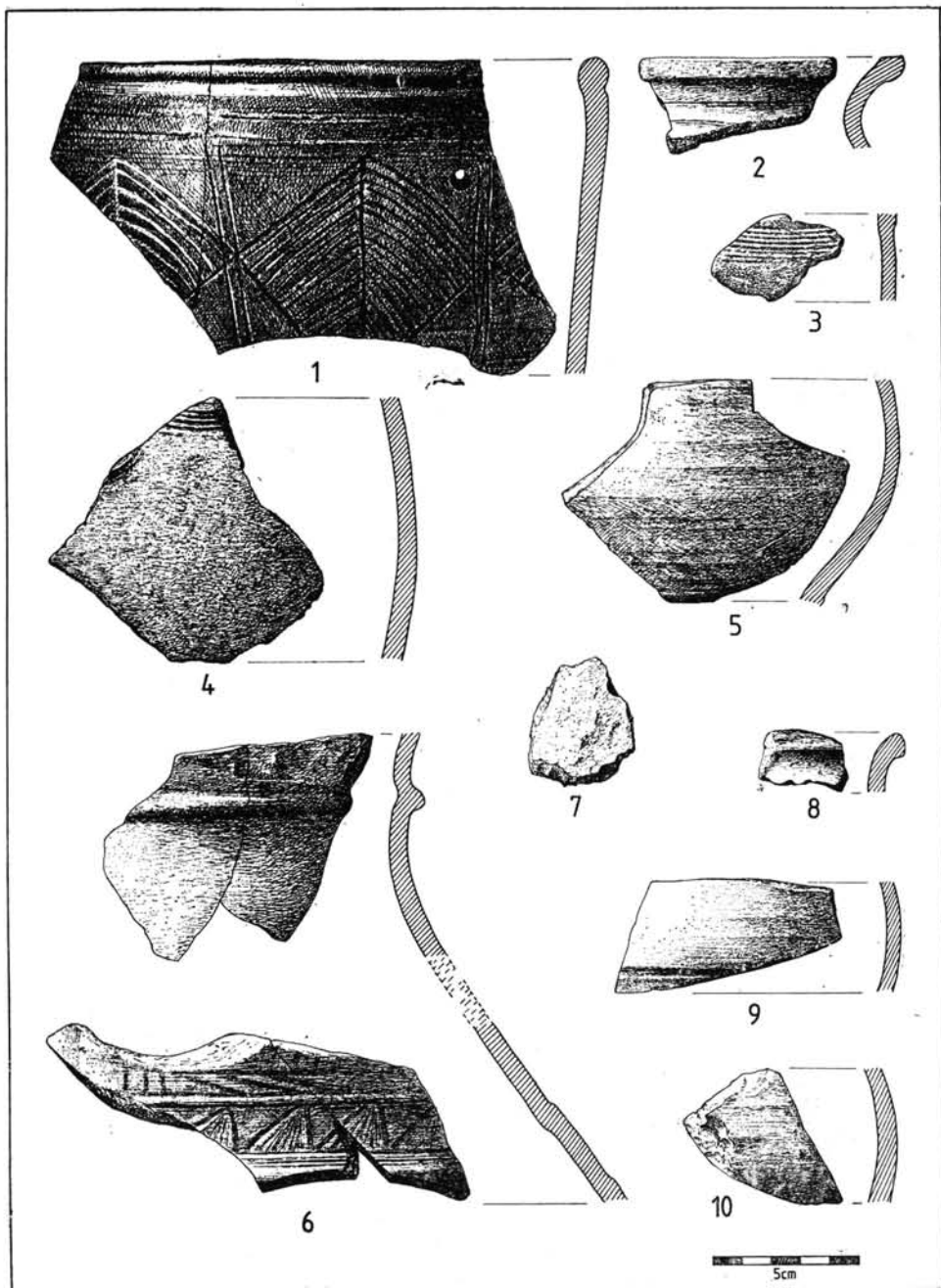
10. Szirmabesnyő (K. VÉGH KATALIN 1967. 50.)

11. Tiszapüspöki-Kenderáztató földek (MADARAS LÁSZLÓ 1978. 67.)

12. Vác-Kavicsbánya (TETTAMANTI SAROLTA 1974. 61–62.)

13. Zalkod-Jakabdomb (SALAMON ÁGNES 1965. 34.)

³² Ipolytölgyes (ERDÉLYI ISTVÁN 1968. 34.)

V. tábla: 1=„f” gödör, 2–7, 9=„g” gödör, 8, 10=„i” gödör

Többségük téglalap alakú, oldalai 270—420 cm-esek, a rövidebb és hosszabb oldalak eltérése 100 cm körüli. Kivételes a Jánosszállás-Katonaparton feltárt 300×900 cm-es³³ valamint a Vác-Kavicsbányában talált 200×500 cm-es³⁴ feltűnően hosszú házak. Néhány olyan lelőhelyet is ismerünk, ahol négyzetes alakú építmények fordulnak elő. A sándorfalva-eperjesi hunkori házak alapján tudjuk, hogy a két különböző alaprajzhoz más-más tetőszerkezeti megoldás társul.³⁵ A négyzetes házaknál középen egyetlen cölöplyukat találtunk, itt az építmény sáttetőssé lehetett. A téglalap alakú házak rövidebb oldalainak felezőpontjában álltak a cölöpök, melyek a szelement tartották, így ezek a házak nyeregteretűek voltak. Nyeregteretű volt a mohácsi hunkori ház,³⁶ és a leírás alapján a biharkeresztesi is.³⁷ A tiszzaeszlári III—IV. századi telepen a házak sarkaiban találták meg a cölöplyukakat. Az ásató szerint itt esetleg a sarkokban álló ágasokra fektetett koszorúfák segítségével oldották meg azok lefedését.³⁸ A Hódmezővásárhely-Solt Paléban feltárt egyik házat is hasonlóképpen rekonstruálta Párducz Mihály.³⁹ Az algyői házban nem találtunk cölöplyukakat. Nem voltak cölöplyukak a tiszzaeszlári 9. és 13. házakban,⁴⁰ a Gyoma-Ózeden⁴¹ és az Ózdon⁴² feltártak némelyikében sem. Kézenfekvő az a megoldás, hogy ilyen esetekben a cölöplyukakat a házon kívülre ásták,⁴³ a ház földbe mélyített padlójánál jóval sekélyebbre. Nyomukat a felszín erős kopása miatt nem is találhatjuk meg. Az ilyen jellegű épületek rekonstrukciós megoldásait az ózdi telep házai alapján készítették el. Hasonló szerkezetű lehetett az algyői ház is.⁴⁴

A ház padlóján semmilyen tüzelési nyomot nem találtunk. A mohácsi és a tiszzaeszlári 9. házban sem volt a tűzhelynek nyoma. A Sándorfalván feltárt kilenc ház közül is csak egyben figyelhettük meg gyenge égésnyomokat. A szarmata telepeken általános a szabadtéri kemence, amit néha elhagyott házak oldalába,⁴⁵ vagy bányagödörök falába vájva alakítottak ki, mint pl. az algyői kemencét is. (29. a—c kép). A főzést nem a házakban, hanem a szabadtéri kemencékbe végezhatték.⁴⁶

A telepen feltárt füstölő a szarmatakori ételkonzerválás elsőnek feltárt bizonyítéka. (28. a—b. képek.) A munkagödörből működtették a szabadtéri kemencét, és a füstölő tüzelőhelyét is. A hosszú kürtön közlekedő füst, a füstölő veremig lehűlt, így kiválóan alkalmas volt a konzerválásra. A kürtő egyenletesen juttatta a füstöt a verembe, és a gyúlékony anyaggal befedett, élelemmel teli verem is biztonságban lehetett. Az algyői telep napvilágra kerülése óta már több dél-alföldi lelőhelyen előkerült hasonló, vagy ugyanilyen szerkezetű füstölő. Nagymágocs-Pap tanyán a telep legszélén helyezkedett el, közvetlenül a Mágocs-ér magaspartján. Valószínű, hogy

³³ BÁLINT CSANÁD 1970. 44.

³⁴ TETTAMANTI SAROLTA 1974. 61—62.

³⁵ VÖRÖS GABRIELLA 1983. 143. 24. grafikai melléklet.

³⁶ PÁRDU CZ MIHÁLY 1949. 1—2. kép.

³⁷ M. NEPPER IBOLYA 1982. 135. 16—18. kép; 7. rajz.

³⁸ KOVALOV SZKI JÚLIA 1980. 25.

³⁹ PÁRDU CZ MIHÁLY 1938. 97. 4b.

⁴⁰ KOVALOV SZKI JÚLIA 1980. 9. ház: 21. 12. rajz; 13. ház: 22. 13. rajz.

⁴¹ SZŐKE BÉLA MIKLÓS 1980. 54—55.

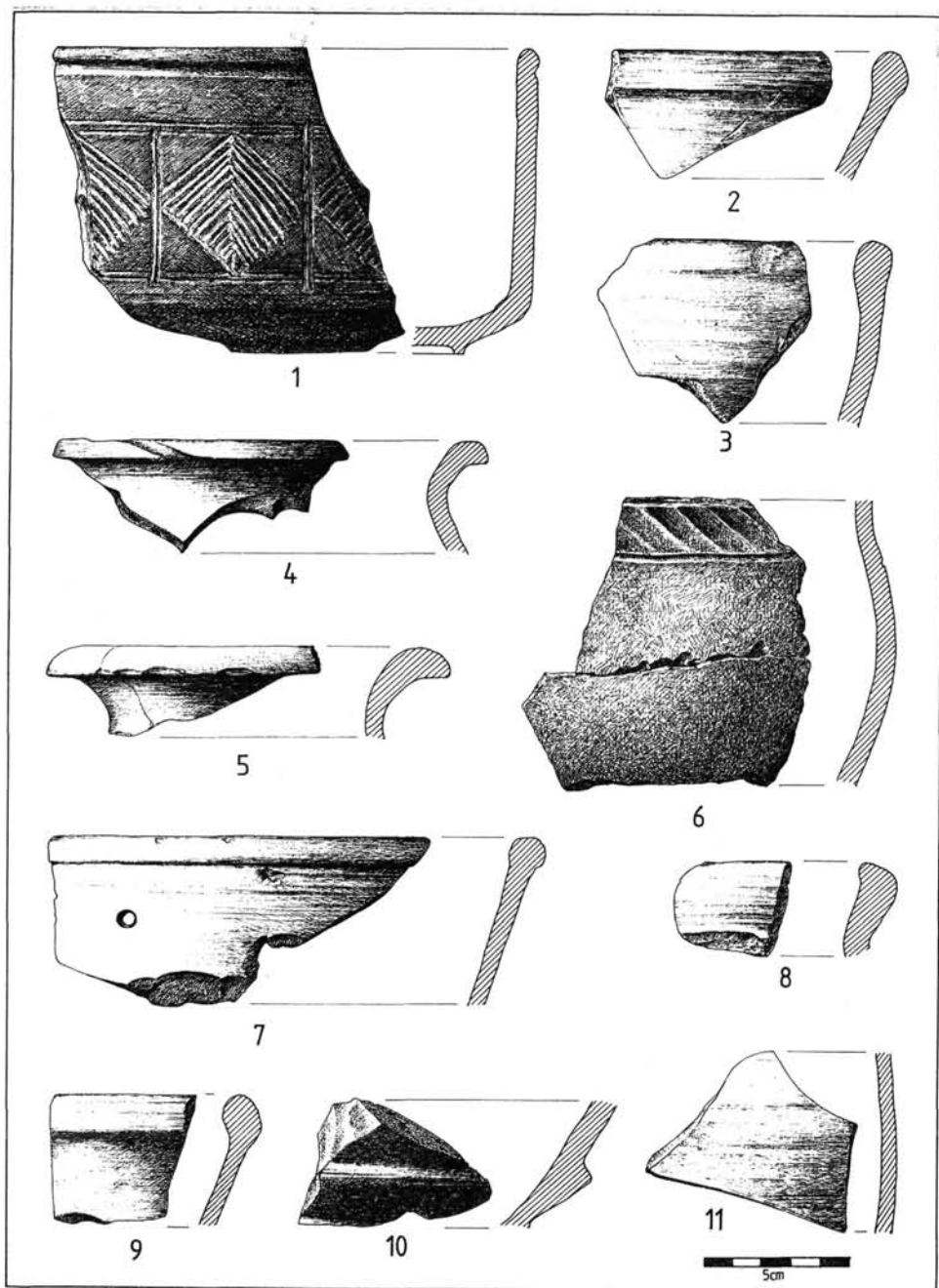
⁴² PÁRDU CZ MIHÁLY—KOREK JÓZSEF 1959. XII. Taf. 2—3; 5.

⁴³ KOVALOV SZKI JÚLIA 1980. 25. Lásd továbbá a 75. jegyzetét!

⁴⁴ L. VARGHA 1959. 202. Abb. 7—8.

⁴⁵ A legjobb példa: KOVALOV SZKI JÚLIA 1980. 18. 9. rajz; 3. ház; 19. 10. rajz; 5. ház; 20. 11. rajz; 6. ház.

⁴⁶ A mindezidáig legépebben megmaradt szabadtéri kemence a Hódmezővásárhely-Franczísti téglagyárban került elő. PÁRDU CZ MIHÁLY 1937a. 79. 1—2. kép.

VI. tábla: 1—11 = „l” gödör

halfüstölésre is hasznosíthatták.⁴⁷ Másik két lelőhelyen csak a füstelvezető kürtő egy-egy részletét sikerült rögzíteni.⁴⁸

A telep kerámiaanyagának összetétele, az elkülöníthető csoportok jellemzői megegyeznek az eddig feltárt dél-alföldi későszarmata-hunkori telepekével. A gödrök-ből és egyéb objektumokból előkerült leletanyag elég kevés és szegényes a tipológiai értékeléshez. A kerámiacsoportok (I–IV.) azonban jól összevethetők más, hasonló korú telepek anyagával, egyes edénytípusok pedig módot adnak a telep korának közelebbi meghatározásához is.

I. Egyfülű, zöldmázos római korsó összeillő darabjai (24. kép). Sándorfalva-Eperjesen is találtunk zöldmázos római edénytöredékeket, de egy részük ott dörzstálhoz tartozott.⁴⁹ Római dörzstál került elő az újhartyáni germán harcos sírjából,⁵⁰ valamint a jánosszállási hunkori edényleletből is.⁵¹ Az újhartyáni tál legkésőbb a 4. század közepe körül kerülhetett a földbe,⁵² a jánosszállási a 4. század első kétharmadában pannoniai műhelyben készült.⁵³ Az algyői egyfülű korsót máza alapján 380 után készítették.⁵⁴ A zöldmázos edények megjelenése a hunkori telepeken a római-barbár kereskedelem bizonyítéka, ugyanúgy, mint a 4. század végére az 5. század elejére korhatározható római üvegpoharak.⁵⁵

II. Barnaszínű, fekete foltos, kézzel formált edények töredékei. Mindössze két peremtöredék (VIII. t. 2., IX. t. 4.) néhány fenéktöredék (IV. t. 7., 12., VIII. t. 1., IX. t. 6.) és oldaltöredék került elő (IV. t. 13., V. t. 7., IX. t. 7.). E néhány darab alapján úgy tűnik, hogy a kézzel formált edények különböző méretű fazekak lehetnek, enyhén kihajló peremmel, tojás alakú, általában aszimmetrikus hassal és vastag, vágott fenékkal. Ezeket az edényeket csak nagyon ritkán díszítik. Közéjük tartozik a „H₂” objektumból előkerült fazék, melynek a peremét szabálytalanul elhelyezett, sűrű, ék alakú benyomkodott mintasor tagolja (VIII. t. 2.). A telepeken gyakran kerülnek elő fazekakhoz tartozó, ugyancsak kézzel formált, különböző méretű fedők (IX. t. 8.). Ebbe a csoportba tartozó edényeknek nincs korhatározó szerepük, hiszen a legkorábbi telepeken éppúgy megtalálhatók, mint a hunkoriakon. Megfigyelhetjük viszont, hogy a késői telepeken a kézzel formált darabok kisebb arányban vannak jelen. Ugyanezt a tendenciát figyelhetjük meg a sírokba helyezett edények típusok szerinti megoszlásában is.

III. A telep kerámiaanyagának döntő többsége korongon készült finom kidolgozású edényekből áll. Közös jellemzőjük a szürke, vagy a feketéhez közel álló színárnyalat. A töredékek alapján rekonstruálható edények behúzott (VI. t. 8., 9.) és duzzadt peremű (VI. t. 2., 3., 7., VII. t. 5.) tálak, az ívelten kihajló peremű, közepes nagyságú, tojástestű tárolóedények (VI. t. 4., 5., VIII. t. 3–9., IX. t. 2–4.) és a hordó formájú edények (IX. t. 5.) ugyanúgy általánosan használt típusok a korábbi telepeken is. Sokkal ritkábban fordulnak elő és kizárólag a hunkorra jellemzőek a perem alatt hornyolt, egyenes falú tálak (IV. t. 9.),⁵⁶ többnyire besimitott mintával

⁴⁷ VÖRÖS GABRIELLA 1984. 19.

⁴⁸ Sándorfalva-Eperjes (feldolgozás alatt) és Hódmezővásárhely-Gorzsa (az ásató Horváth Ferenc szíves szóbeli közlése).

⁴⁹ MFM ltsz.: 82.9.439. (147. objektum-kút).

⁵⁰ BÓNA ISTVÁN 1961. 1. kép, 3. kép.

⁵¹ KŐHEGYI MIHÁLY 1971. 276. 5–6. kép.

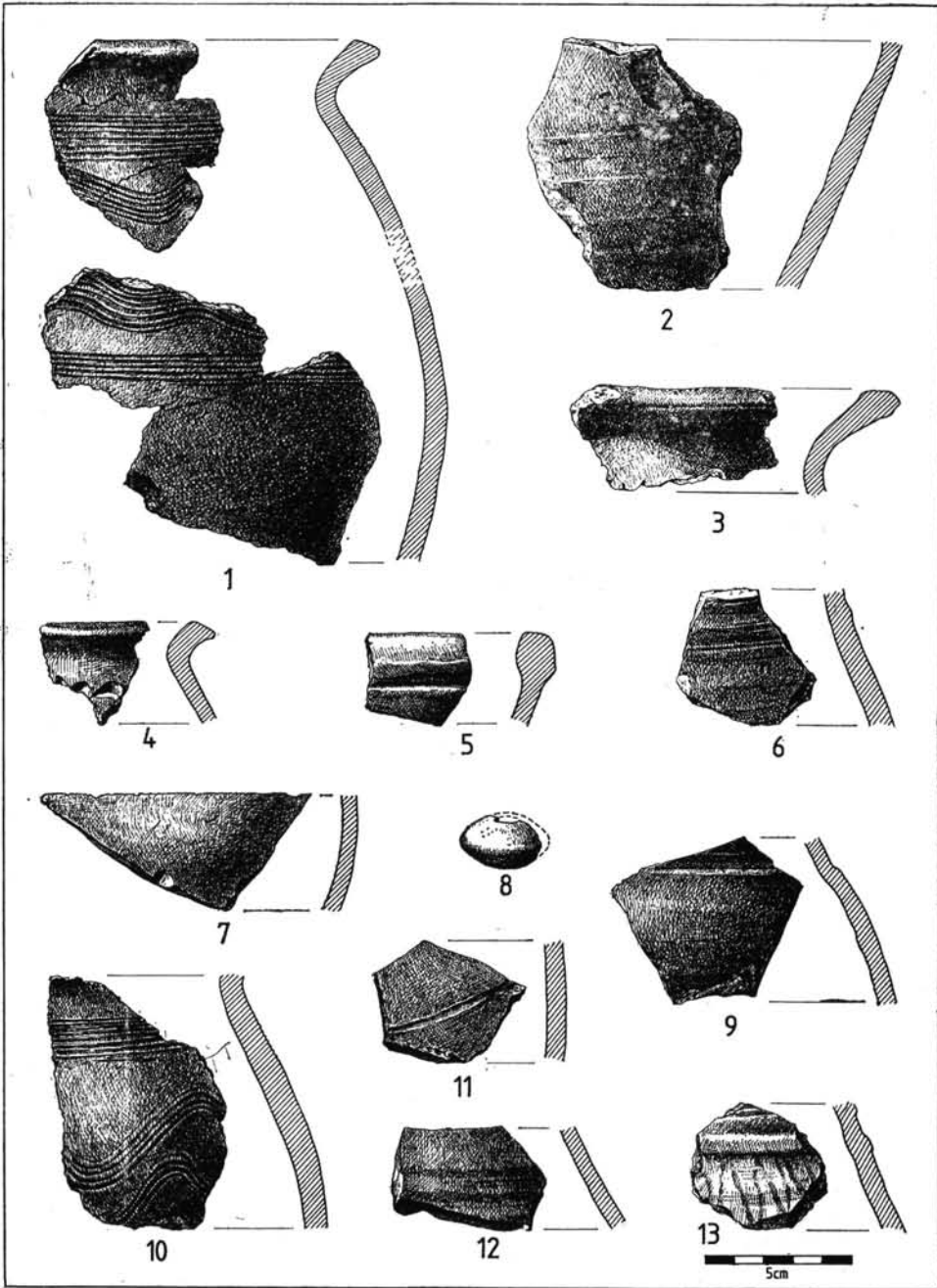
⁵² BÓNA ISTVÁN 1961. 197.

⁵³ KŐHEGYI MIHÁLY 1971. 278.

⁵⁴ Az edény készítésének idejét Soproni Sándor határozta meg. Segítségét ezúton is köszönjük.

⁵⁵ Későrómai mázas kerámia a bagi leletben (H. VADAY ANDREA 1985a. I. t. 1.) és Tiszaföldvár-téglagyáron is előfordult (Uo. 57. jegyzet).

⁵⁶ H. VADAY ANDREA 1980/81. 1. Taf. 1–13. 4. Taf. 1–2.

VII. tábla: 1 = „l” gödör, 2 = „n” gödör, 3–4, 10 = „r” gödör, 5 = „m” gödör, 6–7 = „s” gödör, 8, 12–13 = „h” gödör, 9 = „t” gödör

díszítve (V. t. 1., VI. t. 1.). Az algyői telepről csupán néhány kilométerre került elő a díszítésében is pontosan megegyező legszorosabb párhuzamunkat jelentő táltöredék.⁵⁷ A legszebb példány ugyancsak nagyon közeli (Szőreg), oldalán sárkánymotívum található.⁵⁸ A tálak elterjedésének köre és leletsűrűsége arra enged következtetni, hogy gyártási helyük a Dél-Alföldön, esetleg éppen a mai Szeged környékén lehetett.⁵⁹ A hunkor jellegzetes és igen széles körben elterjedt edénytípusa a párnás nyakú korsó. Az algyői példány igen nagy méretű volt, vállát besímitott háromszögek sora díszítette (V. t. 6., 9.). Mérete és díszítése alapján hasonló lehetett a Vršac-Crvenka edényleletben szereplő, két besímitott díszű, nagy méretű (m.: 36,0 cm, 40,2 cm) korsókhöz.⁶⁰

IV. Téglaszínú vagy barna, gyakran foltosra égett, homokkal, apró kavicsokkal, mészkőtörmelékkel soványított, kézikorongon formált edények, majd kivétel nélkül fazekak. Peremük vízszintesen levágott, vagy visszavágott (IV. t. 1., 8., VII. t. 4.). A fazekak vállát bekarcolt hullámvonalakkal, egyenes vonalkötegekkel (VII. t. 1., 10.), valamint ferdén benyomkodott négyzetes fogakból álló mintasorok variációival díszítették (IV. t. 8., 11.). Előfordul lencse (IV. t. 2.), vagy ékalakú (V. t. 3.), illetve cseppformájú benyomkodott díszítéssor is (IX. t. 1.). Ismereteink szerint párhuzam nélkül áll annak a fazéknak a díszítése, melynek vállát két sekély horony között ferdén besímitott, alig érzékelhető, kannelúraszerű mintasor díszít (VI. t. 6.). Ez a jellegzetes kerámiatípus minden ízében, anyagában díszítésmódjában, mintakincsében, peremképzésében új a korábbi telepeken megismert kerámialeletekhez képest. A 4. század utolsó harmadától a későszarmata telepek gyakori leletei közé tartoznak a lassúkorongon formált, csillámos anyagú, különböző nagyságú főzőfazekak, a hozzájuk tartozó fedők, tálak, bográcsok, szűrők.⁶¹ E kerámia csoport előfordulási helyeit térképre vetítve kitűnik, hogy a legtöbb lelőhely elsősorban a Dél-Alföldön, ezen belül is Csongrád megyében található.⁶² A bagi (Pest megye) leletegyüttesben előforduló főzőfazék töredék kapcsán felvetődik azonban, hogy e kerámiatípus elterjedése sem szűkíthető egyértelműen csak a délvidékre.⁶³ A tiszaezlári és a tiszaföldvári darabok is azt bizonyítják, hogy elszórtan a közbeeső területen is feltűnik ez a kerámia. A leletsűrűség ebben az esetben valószínűleg a különböző kutatottsági szintet tükrözi.

Az algyői telep anyaga jól beilleszthető a legutóbbi években feltárt kisebb-nagyobb későszarmata települések sorába. A különbségek és a finomabb kronológiai nivellálás azonban csak e települések teljes feldolgozása és összevetése alapján lehetséges. Egyértelmű ugyanis, hogy a szarmatakor harmadik periódusa, amely Párducz Mihály szerint 335 és 570 közé tehető, további finomításokra szorul.⁶⁴ H. Vaday Andrea a későszarmata periódust négy szakaszra tagolja. A hunkori fázis (C) után

⁵⁷ Béres Mária terepbejáráson, Algyő határában talált a mienkkel pontosan megegyező tálperemet. (BÉRES MÁRIA 1983. 35.) 29. lelőhely: Berek út Kert alja.

⁵⁸ SZŐREG-A. MFM ltsz.: 53.319.38. A telep anyagának nagy része közöletlen, ÁCS CSILLA dolgozza fel.

⁵⁹ H. VADAY ANDREA 1980/81. 127—128. A legutóbbi időben közölt bagi lelet kapcsán a Szerző felveti, hogy elképzelhető, hogy a dél-alföldi koncentráció a kutatás hiányosságainak tudható be. H. VADAY ANDREA 1985a. 34.

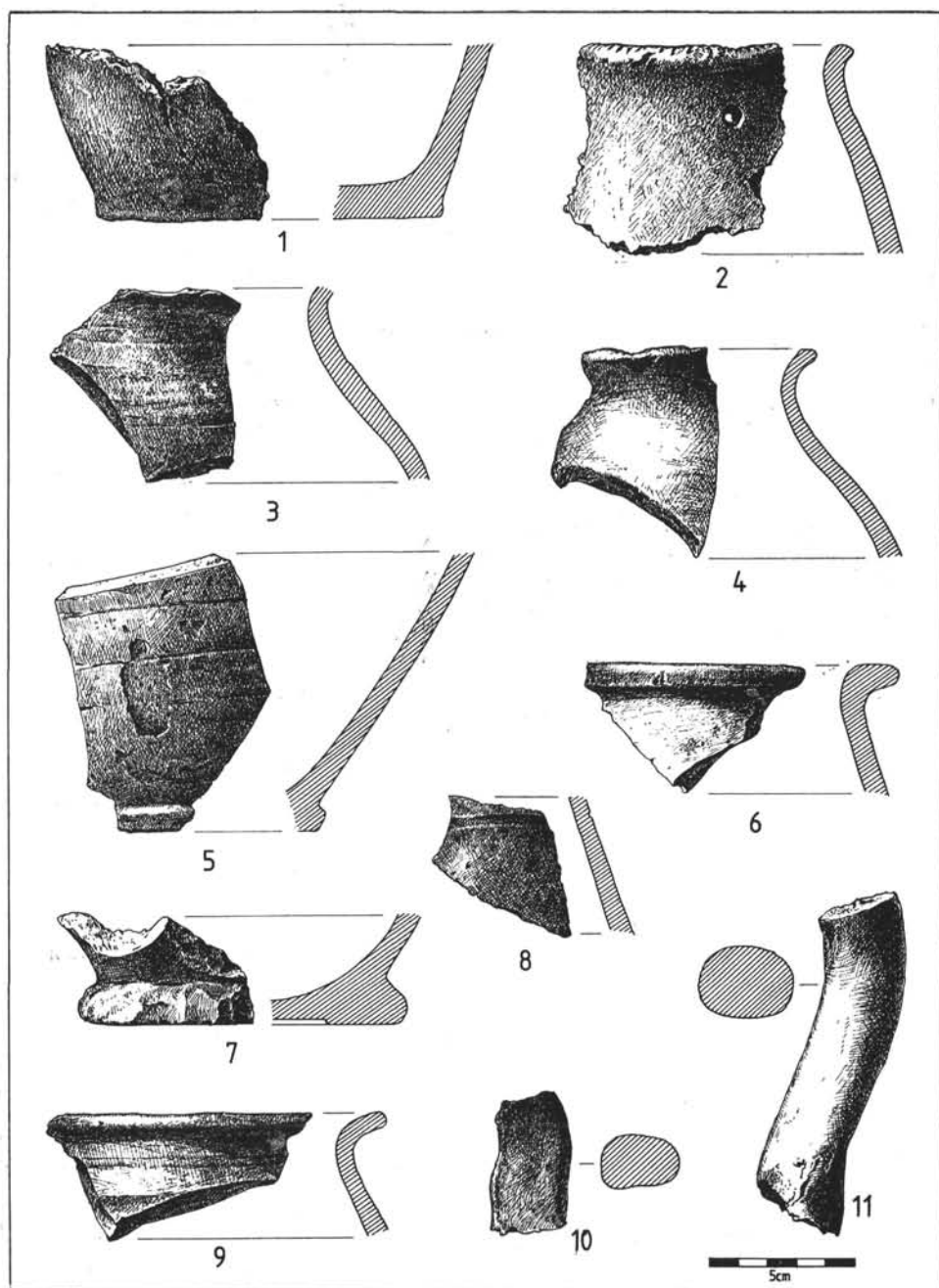
⁶⁰ H. VADAY ANDREA 1985. 8. kép 1—2.

⁶¹ A felsorolt edénytípusok közül az agyagbográcsokkal H. VADAY ANDREA foglalkozott (1980—81a. 31—42.)

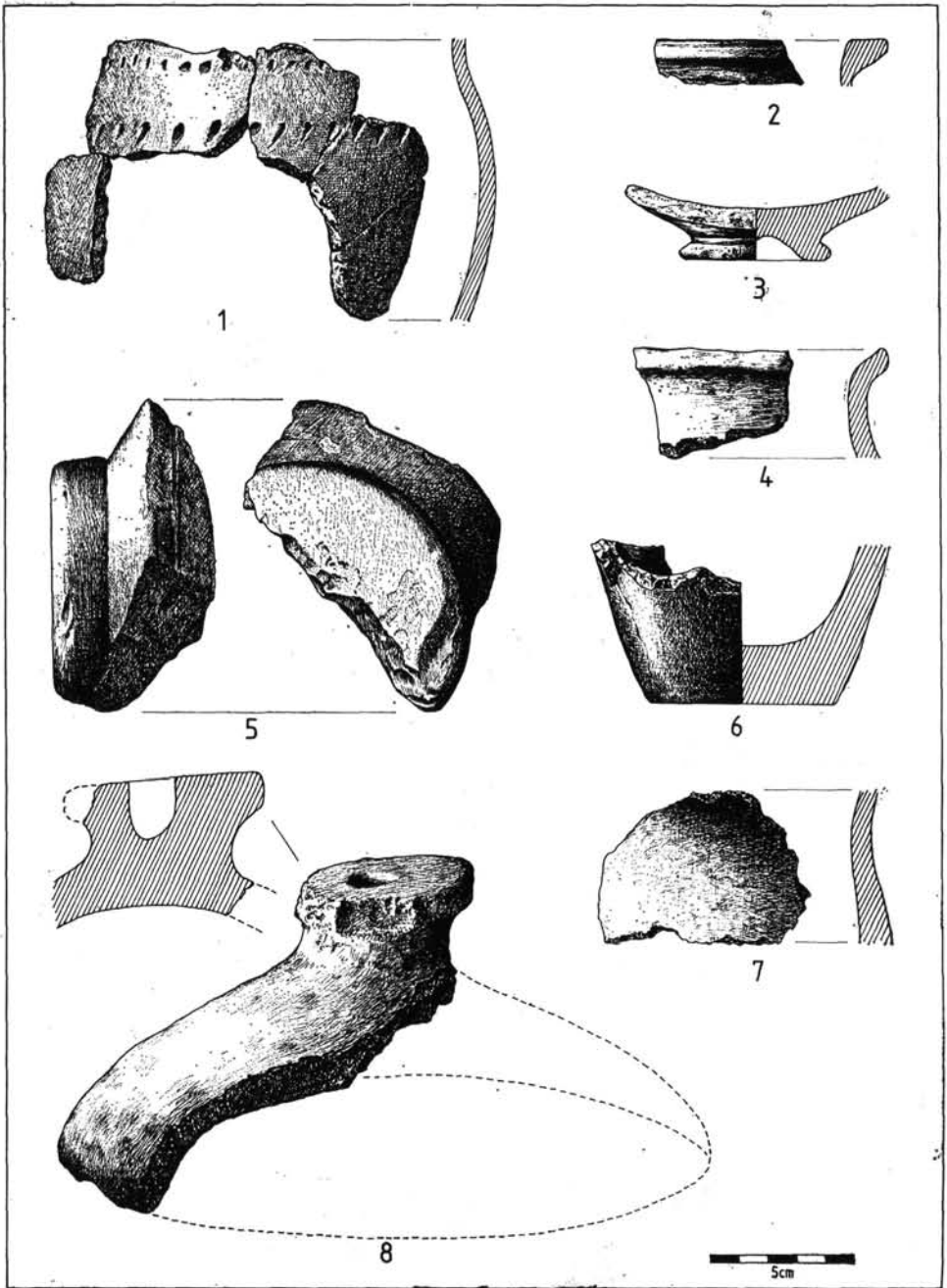
⁶² VÖRÖS GABRIELLA 1987. 17—18.

⁶³ H. VADAY ANDREA 1985. 25. 4. kép 2.

⁶⁴ KÓHEGYI MIHÁLY 1969. 98. 8. jegyzet.

VIII. tábla: „H₁” gödör (ház) 2—7, 9—11 = „H₂” (füstölőverem)

IX. tábla: 1, 5 = „s” gödör, 2—4, 6—8 = „H₂” gödör (füstölőverem)

— aminek vége vagy Attila halálának éve, vagy még inkább a nedaói csata lehet — egy „utolsó fázist” is elkülönít.⁶⁵

Az algyői telep élete a kerámiaanyag alapján (besimított darabok, hunkori típusok, római kerámia), valószínű a hun kor időszakában kezdődött. Földrajzi helyzete alapján feltételezhető, hogy a Duna—Tisza közére szorult, a keleti gótok elleni hadjáratban is megritkult és erejét veszített szarmata népcsoport egyik települése lehetett. A későszarmata települések viszonylag nagy száma a Tiszától Ny-ra eső területen is azt valószínűsíti, hogy az 5. században a Tiszántúl területéről nagy számú népesség húzódott át a Duna—Tisza közére. A gepida települési tömb területén ugyanis csak elszórt adatokat találunk az algyőihez hasonlatos kultúrájú közösségek hagyatékából.

Függelék

Textil-maradványok vizsgálata

T. KNOTIK MÁRTA

(Szeged, Móra Ferenc Múzeum)

Algyő 69. sír Szarmata, Kürti Béla ásatása 1974.

Az 1. lelet négyzetalakú vastöredékének oxidja teljesen átitatta a töredék felületét (2,5×2 cm) betakaró textíliát, szővése azonban szépen leolvasható. Szövéséhez Z irányú 4 fonalas, egyenlő oldalú sávolykötést alkalmaztak. Z sodratú fonalaiból 14 darab jut egy centiméterbe láncnak és vetüléknek egyaránt. Anyagát nem lehetett meghatározni részben az oxid, másrészt a rárestaurálás miatt, de valószínűleg gyapjú, mint a Szentés Nagyhegy 214 sír (55.22.257 ltsz. Avar, Csallány Gábor ásatása 1932.) szövetéé, mellyel sűrűsége is egyező. Mindkét szövet minősége a ma használatos férfi kabátszövetekhez hasonló.

IRODALOM

Bálint Alajos

1963 Kiskundorozsma-Vöröshomok dülői leletek. MFMÉ Szeged, 91—100.

Bálint Csanád

1970 Jánosszállás-Katonapart. Rég. Füz. 1/23. 44.

1971 Szatymaz-Jánosszállás-Katonapart. Rég. Füz. 1/24. 61.

Béres Mária

1983 Algyő régészeti topográfiája és településtörténete. JATE Szeged (kézirat)

Bóna István

1961 Az újhartyáni germán lovassír. AÉ 88. 192—209.

Csallány Dezső

1970. Beregsurány. Rég. Füz. 1/23. 42.

Csalog Zsolt

1964 Tiszaszőlős-Csontospart. III. Rég. Füz. I/17. 48.

Dinyés István

1975 Az S alakú koporsókapcsok használatáról. Stud. Com, 3. 61—77.

1977 Farmos-Kása dülő. Rég. Füz. 1/30. 30.

1989 Szarmata sírok a templom alatt. (Megjelenés alatt).

Erdélyi István

1968 Ipolytölgyes. Rég. Füz. 1/21. 34.

Fodor László

1974 Tiszanána-Rövid dülő. Rég. Füz. 1/27. 55—56.

⁶⁵ H. VADAY ANDREA 1987a 6—7.

- Horváth Ferenc*
1980 Gorzsa-Czukor major. Rég. Füz. 1/33. 12.
- Istvánovits Eszter*
1989 A Felső-Tiszavidék legkorábbi szarmata teletei. — 2.—3. századi sírok Tiszavasváriból — JAMÉ (megjelenés alatt).
- Kovalovszki Júlia*
1975 Doboz-Hajdúirtás. Rég. Füz. 1/28. 92—93.
1980 Településásatások Tiszaeszlár-Bashalmon. Font. Arch. Hung.
- Kőhegyi Mihály*
1969 A Szentés-berekháti későszarmata telep két vasmécse. MFMÉ 1969/1. 97—106.
1971 Hunkori edények Jánosszállásról. MFMÉ 275—280.
- Kürti Béla*
1974 Szeged-Algyő, 258. sz. kútkörzet. Rég. Füz. I. 27. 67.
1975 Algyő, 258. sz. kútkörzet. Rég. Füz. I. 28. 86.
1976 Algyő-258. sz. kútkörzet. Rég. Füz. I. 29. 59.
1977 Algyő-258. kútkörzet. Rég. Füz. I. 30. 38.
1978/79 Honfoglaláskori temető Szeged-Algyőn (Előzetes beszámoló) MFMÉ 323—347.
1980 Sándorfalva-Sövényházi út. Rég. Füz. 1/33. 65.
1987 Az algyői táj népei a magyar honfoglalásig. 77—81. Algyő és népe. Tanulmányok. Szeged.
- László Gyula*
1971 Felgyő. Rég. Füz. 1/24. 7.
- Madaras László*
1978 Tiszapüspöki-Kenderáztató földek. Rég. Füz. 1/31. 67.
- Maráz Borbála*
1972 Mezőberény-Belentai út 31. Rég. Füz. 1/25. 16.
- Nagy Katalin*
1965 Maroslele-Téglaház. Rég. Füz. 1/18. 32.
- M. Nepper Ibolya*
1981 Császárkori szarmata telep Biharkeresztes Ártánd Kísfarkasdombon. DMÉ 1—52.
1982 Császárkori szarmata telep Biharkeresztes Ártánd Nagyfarkasdombon. DMÉ LXIII. 101—249.
- Olasz Ernő*
1961 Kardoskút-Kossuth tsz. Rég. Füz. 1/14. 44.
1962 Kardoskút-Kossuth tsz téglavetője. Rég. Füz. I. 15. 42.
- Párducz Mihály*
1937 A hódmezővásárhelyi református gimnázium régiséggyűjteménye. II—V. Dolg. 13. 120—181.
1937a Újabb jazig leletek Hódmezővásárhely határában. Dolg. 13. 78—88.
1938 Római kori lelőhely Hódmezővásárhelyen, a Solt Paléban. Dolg. 14. 90—123.
1945 Deszk-újmajori szarmata kori temető. FA V. 74—94.
1949 Népvándorlaskori ház Mohácson. AÉ. 76. 85—90.
1950 A szarmata kori emlékei Magyarországon III. AH XXX.
1951 Szarmata leletek Klárafalváról. AÉ. 78. 24—25.
1952 Adatok a magyarországi szarmaták társadalomtörténetéhez. AÉ. 79. 39—45.
1959 Archäologische Beiträge zur Geschichte der Hunnenzeit in Ungarn. AAH IX.
1969 Kardoskút. Rég. Füz. 1/22. 12.
- Párducz Mihály—Korek József*
1946—48 Germán befolyás a Maros—Tisza—Körösszög későszarmata emlékéanyagában. AÉ. 7—9. 291—311.
1959 Ein Siedlung aus der Kaiserzeit in Ózd. AAH X (1959) 159—194.
- Salamon Ágnes*
1965 Zalkod-Jakab domb. Rég. Füz. 1/19. 34.
- G. Szénászkó Júlia*
1972 Csongrád-Saroktanya. Rég. Füz. 1/25. 6.
1973 Csongrád-Vidre sziget. Rég. Füz. 1/26. 7—8.
- Szőke Béla Miklós*
1980 Gyoma-Ózed. Rég. Füz. 1/33. 54—55.
- Tettamanti Sarolta*
1974 Vác-Kavicsbánya. Rég. Füz. 1/27. 61—62.
- H. Tóth Elvira*
1965 Szabadszállás-Józan. Rég. Füz. 1/18. 19.
1968 Kunszállás-Fülöpjakab. Rég. Füz. 1/21. 41.
1979 Kunszállás-Fülöpjakab. Rég. Füz. 1/32. 71.

H. Vaday Andrea

- 1974 Tiszafüred-Nagykenderföldek. Rég. Füz. 1/27. 55.
1980 Tiszaföldvár-Téglagyár. Rég. Füz. 1/33. 56—57.
1980/81 Bemerkungen zur Frage der eingeläuteten Keramik mit figuraler Verzierung. Mitt. Arch. Hung. 10/11. 121—130. 385—392.
1980—81a Késő szarmata agyagbográcok az Alföldön. MFMÉ 31—42.
1981 Tiszaföldvár-Téglagyár. Rég. Füz. 1/34. 50.
1985 Sarmatisches Gräberfeld in Törökszentmiklós-Surján Újtelep. AAH 37. 345—390.
1985a A bagilelet. Újabb adat a későszarmata besimított kerámia kérdéséhez. AÉ 112. 25—36.
1987 A Közép-Tiszavidék a római korban. Kandidátusi értekezés. ELTE Bp. kézirat.
1987a A Közép-Tiszavidék a római korban. Kandidátusi értekezés tézisei. ELTE Bp. kézirat. 1—8.

H. Vaday Andrea—Szöke Béla Miklós

- 1983 Szarmata temető és gepida sír Endrőd-Szujókeresztén. Com. Arch. Hung. 79—132.

Vargha László

- 1959 Untersuchung der Gebäude der Kaiserzeitlichen Wohnsiedlung von Ózd. AAH X. 195—207.

K. Végh Katalin

- 1967 Szirmabesenyő. Rég. Füz. 1/20. 50.

Vörös Gabriella

- 1981 A Szeged-Csongrádi úti temető szarmata sírjai. Szakdolgozat, JATE Szeged, kézirat.
1982—83/1 Hunkori szarmata temető Sándorfalva-Eperjesen. MFMÉ 129—172.
1983 Kései szarmaták, korai germánok tárgyi hagyatéka. Szeged története I. 134—145.
1984 Későszarmata-hunkori telep feltárása Nagymágocs-Paptanyán. Muz. Kut. Cson. 18—22.
1986 Hunkori leletek a szeged-szöregi homokbányából. MFMÉ 15—30.
1988 Késő szarmata edénylelet Kiskundorozsma-Kistemplomtanya lelőhelyről. MFMÉ 11—23.
1988/a Egy V. századi szarmata település nyomai Csongrád-Kettőshalom, Bárdos tanya lelőhelyről. (Előtanulmány a várostörténet monográfiájához. Mozaikok Csongrád város történetéből. Sajtó alatt.

**Friedhof aus dem 3. und 4. Jh.
und Siedlung aus dem 4. und 5. Jh. in Szeged-Algyő**

Kőhegyi, Mihály—Vörös, Gabriella

Zwischen 1973—1976 während der Fundsachenrettung an der Grenze von Algyő sind ein Friedhof aus der Sarmatenzeit und ein Siedlungsteil zum Vorschein gekommen.

Die Ausgrabung des aus 9 Gräbern bestehenden Friedhofteils (s. B. 2) befinden sich im grossen und ganzen in einer Gruppe, 2 Grabreihen bildend. Die Lage des Grabes No. 76 ist beachtenswert, weil die hier aus dem Grab freigelegte alte Frau von den anderen Begräbnisstätten 45 m entfernt und zusammengekauert beerdigt wurde. Es ist uns gelungen zwei Särge zu finden. Im ersten Fall sind auch die Grössen des aus einem Baumstamm ausgehöhlten Sarges (Sarg 2, Bild 4) identifiziert. In 6 Gräbern haben wir Gefässe als Beilage um die Beine gefunden. Die meisten Schlussfolgerungen waren aus dem Schmuckmaterial der Gräber zu ziehen. Fast in jedem männlichen und weiblichen Grab ist die den Halsausschnitt zusammenhaltende Fibel zu finden (I. T. 7./II. T. 1., III. T. 8). In machen Gräbern ist es uns mit der genauen Dokumentierung der Perlenstickerei gelungen, auch die Art der Kleidung zu rekonstruieren. Mit Vorliebe wurden die Ärmel, der untere Saum der Kleidung, und der Halsausschnitt bestickt. Im Grab No. 81 konnten wir das Sticken eines Rockes (s. B. 14), und im Hockengrab No. 76 den unteren Teil eines engen Hosenbeins dokumentieren. Die Perlen wurden übereinander in engen Reihen angenäht, in einer Reihe befanden sich immer gleichfarbige Perlen. Die Farbe der Perlen wechselte reihenweise. Da die Breite der Perlenstickerei mit einem von den anderen abweichenden Perlenvariationstyp geschlossen wurde, konnten wir im Falle der Hose die unterste Reihe und dadurch ihre Weite genau bestimmen. (s. B. 12) Bei der Datierung des Friedhofteils stellen die Fibeln die wichtigsten Fundstücke dar. Auch die anderen Fundsachen bestätigen die Vermutung anunterstützen die Behauptung, dass der Friedhof im 3. Jh. benutzt wurde.

Auf dem ausgegrabenen Gebiet sind 23 Objekte aus der Sarmatenzeit freigelegt worden, darunter sind 19 Gruben, ein Haus, sowie eine aus drei Teilen bestehende Rauchkammer Die Gruben mussten wegen ihrer unregelmässigen Gestalt, und ungleichförmigen Ausbildung ausnahmslos als Lehmfundorte dienen. Das Haus hatte eine Grundfläche von 340×360 cm, dessen Grund in

die Erde vertieft wurde. Auf die Dachkonstruktion haben wir keinerlei Hinweise gefunden, ebensowenig gab es einen Ofen oder eine Feuerstätte im Haus. (s. B. 27). Die Rauchkommer zählt zur ersten ausgegrabenen authentischen Spur der Speisekonservierung aus der Sarmantenzeit der Tiefebene. Von der Feuerstätte wurde der Rauch durch einen langen Rauchabzug bis zur regelmässig geformten grossen Rauchgrube geführt. Eine Feuerstätte von grossem Ausmass war an einer Seite der Arbeitsgrube ausgebildet, in der auch die Öffnung eines Freiofens lag. (s. B. 28. a—b). Die aus dieser Siedlung freigelegten Fundsachen gehören ohne Ausnahme dem Kreis der Keramik an. Zur Gruppe I. gehört die römische Importkeramik, die in unserer Siedlung von einem einhenkeligen, grün glasierten Krug vertreten ist (s. B. 24). In die Gruppe II. haben wir die handgeformten, grob ausgestatteten Töpfe eingeordnet. Der grösste Teil des Keramikmaterials gehört dem grauen, auf Drehscheiben geformten Typ (Gruppe III.) an. Wir haben darunter auch einige besonders fein ausgestattete Gefässcherben aus der Hunnenzeit (IV. T. 9., V. T. 1., VI. T. 1.) gefunden. Die glimmerigen, auf Töpferscheibe geformten Kochtöpfe erscheinen in den spätsarmatischen Siedlungen am Ende des 4. Jh-s (IV. T. 1., 8., VII. T. 1., 10.) (Gruppe IV.).

Aufgrund der Zusammensetzung und der Charakteristika des Fundmaterials, der geographischen Lage der Siedlung und des uns zur Verfügung stehenden knappen Quellenmaterials halten wir den Fundort für eine Siedlung aus der Hunnenzeit, die in der Periode zwischen dem Ende des 4. Jh-s und der Mitte des 5. Jh-s existiert hat.